

B&B, d.o.o.

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija

Program: Logistično inženirstvo

Modul: Cestni promet

**PARTIZAN KOT UDELEŽENEC
NARODNOOSVOBODILNE VOJNE
1941–1945**

Mentor: mag. Zvezdan Marković
Lektorica: Damjana Cvetko

Kandidat: Marko Pušavec

Kranj, april 2015

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojim staršem, prijateljem in znancem, ki so mi stali ob strani v času študija, me spodbujali pri odločitvi ter med študijem.

Posebna zahvala pa je namenjena podjetju, v katerem sem zaposlen, Snaga d.o.o., in mi je omogočilo izobraževanje na višji strokovni šoli..

IZJAVA

»Študent Marko Pušavec izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom mag. Zvezdana Markoviča.«

»Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.«

Dne _____

Podpis: _____

POVZETEK

Kot ljubitelja zgodovine, njenega raziskovanja in ugotavljanja posameznih tez nisem imel nobenih pomislekov, o čem bi pisal svojo diplomsko nalogo. Že kot otrok sem poslušal pripovedi starih staršev in veliko tega mi je ostalo v spominu, kar je dodatno botrovalo izbiri snovi za diplomsko nalogo.

Želim predstaviti nastanek in delovanje partizanov na območju vseh regij v Sloveniji med drugo svetovno vojno ter se hkrati osredotočiti na Krvavec, kjer je potekala največja bitka v gorskem svetu, t. i. Krvavška bitka.

V poglavitnem delu želim predstaviti nastanek partizanov, partizanski zakon in njihovo delovanje. Pomemben del diplomske naloge je predstavitev logistične oskrbe partizanov in krvavške čete Kokrškega odreda pod Krvavcem avgusta 1942, njihove razmere, mobilizacijo in logistično oskrbo.

Pomemben del je tudi opis bitke, ki se je odvijala na samem območju Krvavca, kraju Davovec, kjer je nazorno opisana bitka; napad na del 2. grupe odredov in Krvavško četo Kokrškega odreda pod Krvavcem avgusta 1942.

V zadnjem delu pa želim predstaviti statistični pregled mest bojevanj in posameznih grobišč na tem območju, prikaz na zemljevidu ter prikaz slikovnega gradiva.

KLJUČNE BESEDE

- vojna
- partizan
- orožje
- bitka

ABSTRACT

As a lover of history, exploring and establishing different theses I had no doubts regarding the theme of my degree paper. I used to listen to the stories of my grandparents about the Partisans and remembered many of them, which was an additional reason to choose the theme.

I would like to present herein the forming and operating of the Partisans in all regions of Slovenia during the Second World War. At the same time I would like to concentrate on the Krvavec mountain, where the largest mountain battle took place. In the main part I will present the forming of the Partisans, the Partisan law and their operating. A major part includes the presentation of the logistic supply of the Partisans and the Krvavec Kokrškega detachment unit in August 1942, their circumstances and mobilisation. The important part I include is also a description of the battle that took place in the area of Krvavec, in Davovec. It offers a description of the attack on a part of the 2nd group of detachments and the Krvavec unit of the Kokrškega detachment in August 1942.

In the last part I will present a statistical overview of the battle places and separate cemeteries in the area and include a map and graphics as well.

KEYWORDS

- War
- Partisan
- Weapon
- Battle

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	PREDSTAVITEV PROBLEMA	1
1.2	CILJI NALOGE	1
1.4	PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE	1
1.5	METODE DELA	2
2	PARTIZANI	2
2.1	PARTIZANSKA VOJSKA	2
2.2	PARTIZANSKI ZAKON	3
2.3	PARTIZANSKE ENOTE	3
2.4	PARTIZANSKE BRIGADE	4
2.5	ŠTEVILO IN POLOŽAJ PARTIZANOV NA GORENJSKEM	6
2.6	ŠTEVILO PADLIH PARTIZANOV IN POVZROČENIH ŽRTV	7
3	PEHOTNA OBOROŽITEV (OROŽJE, OBLEKA IN OPREMA SLOVENSКИH PARTIZANOV)	8
3.1	OROŽJE	10
3.2	OBLEKA	15
3.3	OPREMA	18
4	KOKRŠKI ODRED – LOGISTIČNA OSKRBA	20
4.1	OMREŽJE KURIRSKIH POSTAJ IN LINIJ IV. RELEJNEGA SEKTORJA ZA GORENJSKO	21
4.2	RAZMERE IN MOBILIZACIJA KOKRŠKEGA ODREDA	22
4.3	DELOVANJE	23
4.4	SPECIFIČNOST	24
4.5	KRVAVŠKA ČETA KOKRŠKEGA ODREDA	25
4.5.1	<i>NAPAD NEMŠKIH POLICISTOV IN RAZTRGANCEV NAD DAVOVCEM</i>	26
4.5.2	<i>NAPAD NAD DAVOVCEM JE POVZROČIL NOVE NAPADE IN ŽRTVE NA KRVAVCU</i>	29
4.5.	<i>RAZBITJE KRVAVŠKE ČETE – DELO PRVIH ORGANIZATORJEV BELE GARDE</i>	34
4.6	GORSKA OBELEŽJA NA OBMOČJU KRVAVCA	36
5	ZAKLJUČEK	47
	LITERATURA IN VIRI	48

KAZALO SLIK

Slika 1: Revolverji.....	10
Slika 2: Pištole.....	11
Slika 3: Puške	11
Slika 4: Brzostrelke.....	12
Slika 5: Puškomitraljezi	12
Slika 6: Mitraljezi	13
Slika 7: Topovi.....	14
Slika 8: Ročne bombe	15
Slika 9: Hladno orožje	15
Slika 10: Obleka	17
Slika 11: Znaki na pokrivalih.....	19
Slika 12: Položajne oznake in čini	20
Slika 13: Partizanska pot spominskega parka	33
Slika 14: Gorska grobišča.....	36
Slika 15: Spominsko obeležje padlim borcem.....	37
Slika 16: Spominska plošča II. grupe odredov	38
Slika 17: Planina Jezerca pod Krvavcem.....	39
Slika 18: Spominska plošča, posvečena Jurku	40
Slika 19: Grobišče Brezovica nad Davovcem	41
Slika 20: Spominski park tovarišva Davovec	42
Slika 21: Požgana domačija Davovšek.....	43
Slika 22: Grob borca druge grupe odredov	44
Slika 23: Grob Franca Dobovška.....	45
Slika 24: Spominsko obeležje Miroslavu Šnajderju.....	46

KAZALO TABEL

Tabela 1: Posamezno orožje in postavke opreme	9
---	---

KRATICE IN AKRONIMI

NOV: Narodno osvobodilna vojna
NOG: Narodnoosvobodilno gibanje
POS: Partizanski odredi Slovenije

1 UVOD

1.1 PREDSTAVITEV PROBLEMA

Narodnoosvobodilna vojna slovenskega naroda je trajala štiri leta, en mesec in osem dni ali natanko 1500 vojnih dni.

Teh tisoč in petsto vojnih dni je zgodovinsko obdobje, ki se je doslej najgloblje zarezalo v življenje slovenskega naroda. Zavedati se je treba, da je imela narodnoosvobodilna vojna v najširšem smislu značaj širokega oboroženega boja delovnih množic slovenskega naroda. Bila je totalna, teritorialna in ljudska vojna, v kateri so ves čas prevladovali elementi partizanskega bojevanja, njene oblike pa so se nenehno prilagajale spremenljivim razmeram.

Pravzaprav so bili narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Slovenije, ki so se na pobudo Komunistične partije Slovenije razvili iz prvih bojnih skupin in čet v času priprav na vstajo, med njo in obdobjih po njej, hkrati z narodno zaščito in drugimi posebnimi oboroženimi enotami, ki jih je ustvarilo narodnoosvobodilno gibanje, najširša in najbolj razvejana bojna organizacija v zgodovini slovenskega naroda. NOV in POS so svojo moč črpali iz njegovih globin, bili so oboroženi del njegovih osnovnih plasti. To je bila vojska delavcev, kmetov in delovne inteligence.

1.2 CILJI NALOGE

Predstavljal sem logistično oskrbo enot kot pomemben sestavni del same operacije, bitke in boja ter kako je pravzaprav delovala na Gorenjskem, točneje na območju Krvavca, kjer je deloval Kokrški odred.

Raziskal sem, koliko partizanov je padlo na območju Krvavca, koliko jih je preživelo in koliko jih je bilo mobiliziranih in tako posledično prišel do ugotovitve. Raziskal in poiskal sem posamezna gorska grobišča na območju Krvavca, jih slikovno opremil in se dokopal do ene izmed zgodb bitke na tem območju.

1.4 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE

V diplomski nalogi sem uporabil vire, ki so navedeni v zgodovinski literaturi. Poizkušal sem izluščiti najpomembnejše podatke samih partizanov obenem pa sem se osredotočil na samo akcijo, ki se je dogajala na Gorenjskem.

Najpomembnejša omejitev je bila samo iskanje grobišč na območju Krvavca, njihovo odkrivanje, zemljepisna osveščенost in tudi pomanjkanje arhivskega gradiva. S

pomočjo slednjega sem se lahko odpravil na pohod, opisal in slikovno podkrepil svojo diplomsko nalogo.

1.5 METODE DELA

Metoda zbiranja virov in literature

Pred začetkom pisanja diplomske naloge sem si izbral ustrezno literaturo na temo partizani. V veliko pomoč so mi bile tudi smernice na temo literature in sam potek dela, ki mi jih je dal Spominski park tovarštva Davovec.

Analitična metoda

Po splošnem opisu slovenskih partizanov in njihove oborožitve po celotni Sloveniji, sem se v nadaljevanju osredotočil na njihovo delovanje na Gorenjskem, točneje na območju Krvavca.

Deduktivna metoda

Pri splošnem opisu delovanja partizanov, sem se odločil opisati konkretni primer delovanja partizanov na enem samem območju oz. bojišču.

Zgodovinska metoda

To metodo sem uporabil, ko sem se osredotočil na samo dogajanje krvavške bitke, ki se je odvijala v določenem zgodovinskem obdobju.

Komparativna metoda

Pri primerjavi logistične oskrbe v ravninskem delu in gorskem svetu sem se poslužil komparativne metode.

2 PARTIZANI

2.1 PARTIZANSKA VOJSKA

Od prvih partizanskih čet poleti in jeseni 1941, ki so se povezovale v bataljone, oboji pa so bili direktno podrejeni glavnemu poveljstvu, se je nadaljeval proces postopnega oblikovanja slovenske partizanske vojske v vojaško sklenjene formacije spomladi 1942. Najpomembnejša elementa sta bila členjenje v hierarhično povezane enote, ki je bilo načrtno uvedeno spomladi 1942, ter dejavna povezava med enotami. Poimenovanje enot se je seveda spreminjalo, odvisno od vplivov in zgledov iz jugoslovanskega vrhovnega štaba partizanske vojske. Po obnovitvi stikov z vrhovnim štabom so marca 1942 v slovensko partizansko vojsko uvedli kot osnovne sestavljene enote odrede in grupe odredov, kar so bile tedaj prevladujoče enote okoli vrhovnega štaba. V ta namen je slovensko glavno poveljstvo žrtvovalo

že postavljena pokrajinska poveljstva in tudi prvo brigado. Odredi so bili prevladujoče teritorialne enote spomladi 1942. Dvanajst so jih ustanovili do pomladnih in poletnih ofenziv ter jih povezali v tri, od konca junija pa v štiri grupe odredov. Dejansko pa je bila partizanska vojska še vedno razdeljena v čete in le redkeje bataljone (Čepič, Guštin in Ivanič, 2005).

2.2 PARTIZANSKI ZAKON

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je julija 1941 izdalo partizanski zakon, ki je opredeljeval osnovno sestavo, delovanje in naloge partizanskih enot.

Tako je bilo v 1. členu zapisano, da so partizanski oddelki sestavljeni iz prostovoljcev – partizanov, ki se hočejo zavzeto in vztrajno, z orožjem v roki »boriti za velike cilje slovenskega naroda, proti jarmu okupatorskih fašističnih tlačiteljev«, za pravice delovnega ljudstva. V boju bodo tesno povezani s slovenskimi ljudskimi množicami in vsemi narodi, ki se bojujejo proti »fašističnim razbojnikom« po zgledu »vojaške akcije slavne delavsko-kmečke Rdeče Armade Sovjetske zveze« ter da ne bodo odložili orožja, dokler ne bodo uresničili cilja. Določila partizanskega zakona, ki so na eni strani zelo podrobno določala podobo partizanskega boja in borca, so na drugi strani puščala zelo veliko svobode in pristojnosti posameznim poveljnikom enot in političnim komisarjem. Določila zakona so vplivala na sestavo in organiziranost partizanskih enot v Sloveniji do leta 1942, ko so med nastajanjem prvega večjega osvobojenega ozemlja na italijanskem zasedenem ozemlju uskladili obliko partizanskih oboroženih sil s sklepi vrhovnega štaba narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije (Kladnik, 2006).

2.3 PARTIZANSKE ENOTE

Partizanske enote so nastajale različno. Večina se je razvila iz ilegalnih ali bojnih skupin ali tako, da se je iz jedra ene čete izločila skupina partizanov, ki je dobila nalogo, da na drugem ozemlju ustanovi novo enoto. Terensko podporo partizanskim enotam oziroma njihovo logistično oskrbo pa so zagotavljali terenski odbori OF. Bataljone in samostojne čete je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet vodilo do druge polovice februarja 1942 neposredno. Ker pa je bilo vodenje čet prek pisnih povelj, ki so jih prenašali kurirji, neprimerno in je zaviralo razvoj in samoiniciativnost partizanskih enot, je glavno poveljstvo februarja 1942 ustanovilo pokrajinska poveljstva za Gorenjsko, Štajersko, in Ljubljansko pokrajino, ki so mu podredili tudi partizane na Primorskem. Pokrajinska poveljstva so imela nalogo povezati obstoječe enote in oblikovati nove čete in bataljone. Pri vodenju in poveljevanju so imela široka pooblastila in so ustanovljala in vodila čete po svoji presoji in odločitvi. 4. aprila 1942 je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet vso Slovenijo, s slovenskim primorjem in Koroško, razdelilo na območja trinajstih partizanskih

odredov, združenih v štiri skupine s poveljstvi grup odredov. Prva grupa odredov naj bi obsegala Gorenjsko in Koroško ter imela Gorenjski, Kokrški in Koroški odred. Drugi grupi odredov so odredili Štajersko zahodno od železniške proge Maribor–Celje–Zidani Most, kjer naj bi delovali Savinjski, Pohorski in Dravski odred (Kladnik, 2006).

Tretja grupa odredov naj bi obsegala Ljubljansko pokrajino in nemško zasedbeno ozemlje južno od Save ter imela Dolenjski, Notranjski in Belokranjski odred, začasno pa naj bi pokrivala tudi slovensko primorje, kjer naj bi deloval Primorski odred. Četrta grupi odredov so določili Štajersko vzhodno od proge Maribor–Celje–Zidani Most do meje s Hrvaško in Save s Haložanskim, Ptujskim in Kozjanskim odredom. Odred naj bi sestavljali dva ali trije bataljoni, vsak od njih bi štel 100 do 200 borcev, razdeljenih v čete po 40 do 60 partizanov.

Tako so formacijsko preuredili slovensko partizansko vojsko s partizanskim zakonom, ki je predvideval četo kot osnovno organizacijsko obliko slovenske partizanske vojske. Delila se je na vode, čete pa so se združevale v bataljone. S širjenjem partizanskih enot so se te združevale v večje enote, v katerih je bilo treba premagovati lokal patriotske težnje oziroma pretirano navezanost borcev na domače teren, ki je bila značilna za borce v četah. Ustanoviti je bilo treba enote, ki so bile sposobne izvajati manever na širšem območju. Tako so začeli ustanavljati brigade, ki so imele od 300 do 600 borcev. Septembra 1942 je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet ugotovilo, da je obdobje taktičnega preurejanja končano in da je treba začeti ofenzivne akcije proti okupatorju ter z večjimi koncentracijami enot in uspešnimi akcijami pokazati partizansko moč.

Poveljstva operativnih con so na svojem ozemlju ukrepala samostojno, glavno poveljstvo pa je usklajevalo njihove akcije. Z namenom doseči večjo udarnost posameznih enot brigade ter da bi olajšali poveljevanje enotam brigade na pohodu, v taborišču in v boju, je bilo treba partizansko udarno brigado notranje urediti in analitično izoblikovati (Kladnik, 2006).

2.4 PARTIZANSKE BRIGADE

Partizanska brigade je morala biti zaradi partizanskega bojevanja razdeljena na gibčne enote, ki so se lahko premikale in jim je bilo lahko poveljevati. Temelji za ureditev partizanske udarne brigade so bili:

- vsaka brigadna enota je morala biti do podrobnosti urejena,
- v vsaki je morala biti vez med poveljnikom in posameznikom čim bolj neposredna, zato so kot osnovno enoto uvedli trojko.

Brigado so tvorili:

- trojke,

- vodi,
- čete,
- bataljoni,
- štab brigade.

Trojka je bila najmanjša enota v partizanski vojski oziroma brigadi. Sestavljali so jo trije partizani, vodja in člana. Člani trojke so se skupaj bojevali, stražili, patrolirali ali si odredili drugo delo. Glede na naloge so se oblikovale štiri vrste trojk:

- pehotna – navadna,
- puškomitralješka,
- obrtniška,
- trojka za oskrbo.

Vod so sestavljale štiri trojke in je štel dvanajst partizanov, poveljeval mu je vodnik, ki je bil hkrati član prve trojke. Politični delegat je bil eden od vodij oziroma članov trojk.

Četa je bila osnovna partizanska enota, ki sta ji poveljevala komandir in politični komisar. Skupaj sta bila člana nepopolne trojke. Sestavljena je bila iz treh popolnoma enakih vodov ter trojke za oskrbo čete. V tretji trojki drugega voda je bil četni bolničar. Tako je imela četa 41 pripadnikov, njeni osnovni značilnosti sta bili velika premičnost in enostavnost poveljevanja.

Bataljon je bil sestavljen iz poveljstva in treh čet. Poveljstvo so sestavljali: komandant, politični komisar, njegov namestnik, intendant in obveščevalec. Tako urejen bataljon je štel 128 partizanov. Poseben oddelek, ki so ga lahko dodelili bataljonu je bil oddelek mitraljezov, ki je štel 6 partizanov (vodja, ciljač, pomagač, dodavač, donosač in konjar), in je bil pod neposrednim poveljstvom komandanta bataljona.

Udarne brigade je bila sestavljena iz štaba brigade, treh bataljonov in oddelka mitraljezov. Štab so sestavljali: komandant in njegov namestnik, politični komisar in njegov namestnik, agitprop, intendant in njegov pomočnik, obveščevalec, trije kurirji in zdravniški oddelek. Brigadi sta poveljevala komandant in politični komisar. Vsa dela vojaškega značaja so opravljali pod poveljstvom komandanta, politično izobraževanje, dviganje morale in skrb za disciplino v brigadi pa so bili v pristojnosti političnega komisarja.

Agitacijsko-propagandni funkcionar je urejal odnose med partizansko vojsko in civilnim prebivalstvom.

Intendant je skrbel za preskrbo brigade s hrano, opremo in obutvijo. Zaradi težav pri intendantskem delu in ob veliki pomembnosti tega dela so mu morali vsi člani štaba

in brigade prepustiti popolno pobudo in mu pomagati, kjer je bilo mogoče. Njegov pomočnik je bil nadzornik skupne brigadne kuhinje in je skrbel, da so za vsak obrok skuhalo dovolj, razdeljeval je meso bataljonom, skrbel, da je bila hrana okusna, skrbel za mesnico, nadzoroval delitev hrane in zaloge.

Kurirji so bili zadolženi za zvezo med poveljstvom brigade in poveljstvi bataljonov. Zdravniški oddelek so tvorili zdravnik in dva bolničarja (Kladnik, 2006).

2.5 ŠTEVILO IN POLOŽAJ PARTIZANOV NA GORENJSKEM

Po zadušeni decembrski vstaji so se gorenjske partizanske enote počasi razvijale in so spomladi 1942 občutno zaostajale za razvojem v Ljubljanski pokrajini. Njihova aktivnost, z izjemo v kamniškem okrožju, je imela predvsem obrambni značaj. V času prezimovanja, od januarja do aprila, je na Gorenjskem padlo okoli 60 borcev. Samo v jeseniškem in kranjskem okrožju so Nemci aretirali, postrelili kot talce, ali pa jih odgnali v internacijska taborišča čez 200 komunistov in aktivistov Osvobodilne fronte. Odpadniki in izdajalci, ki so stopili v službo okupatorja, pa so s širjenjem propagande proti osvobodilnemu boju, ljudi še bolj demoralizirali. Aktivnost sta močno zavirala tudi zelo hud mraz in visok sneg, ki sta do konca marca oteževala premike in oskrbo.

Ko je nemško nasilje v aprilu popustilo in se je tudi vreme izboljšalo, se je splošno stanje začelo postopoma popravljati. Na ozemlju med Polhograjskimi Dolomiti in Jelovico, na področju Poljanske in Selške doline, so se nahajale škofjeloška, poljanska in selška partizanska četa. V marcu in aprilu so se že tako okrepile z novimi borci, da je lahko štab I. grupe odredov v drugi polovici aprila ustanovil Poljanski partizanski bataljon, ki se je imenoval tudi II. Bataljon I. grupe odredov. Skupine nekdanje jeseniške partizanske čete, ki so prezimovale v Karavankah in na Pokljuki, so spomladi tudi toliko narasle, da so oblikovale tri nove čete, ki jih je štab I. grupe odredov sredi aprila združil v 1. bataljon I. grupe odredov.

Na prostoru vzhodno od Tržiške Bistrice, med Savo in jugoslovansko državno mejo z Avstrijo, je prezimila in pomladi 1942 precej ofenzivno delovala kokrška partizanska četa, ki je sredi aprila že štela okoli 50 borcev. Z vse večjim prihodom novih borcev je iz nje prve dni junija nastal Kokrški partizanski bataljon. Še bolj aktivna je bila kamniška partizanska četa, ki je delovala vzhodno od črte Kamniška Bistrica-Tacen, med Savo in Menino planino, občasno pa tudi v okolici Moravč in Vač. Četa se je nenehoma krepila, tako da je konec maja iz nje nastal Kamniški partizanski bataljon. Njene pogoste in uspele akcije so nedvomno vplivale tudi na to, da so bile tudi terenske politične organizacije v kamniškem okrožju najboljše in najbolj trdno organizirane.

V prvi polovici maja 1942 se je na Gorenjskem bojevalo osem partizanskih čet, ki so skupaj štejele okoli 280 borcev. Razdeljene so bile po teritorialnem načelu po vsej Gorenjski, vendar so bile še preslabotne in preslabo oborožene, da bi v tedanjih prilikah mogle učinkoviteje in intenzivneje nastopiti proti zelo močnim okupatorskim silam. Kljub zelo težavnim okoliščinam so s svojimi pogostimi, manjšimi akcijami le močno vznemirjale nemške okupatorje (Ferlež, 1972).

2.6 ŠTEVILO PADLIH PARTIZANOV IN POVZROČENIH ŽRTV

Dejanskih človeških in gmotnih izgub slovenskega naroda v narodnoosvobodilni vojni ne bo mogoče nikoli natančno ugotoviti. Bodisi zaradi tega, ker je bila vojna huda, dolga in srdita, pa tudi zaradi nerazvite statistične službe pred vojno in v obdobju neposredno po njej, ter zaradi razkovanosti slovenskega ozemlja, različnosti upravnih sistemov in zato tudi neprimerljivosti podatkov.

Od okoli 1.600.000 Slovencev, živečih v začetku druge svetovne vojne v matični Sloveniji in zunaj nje, je v vrstah oboroženih enot NOV in narodne zaščite, od pripadnikov osvobodilnega gibanja, v taboriščih in zaporih ter kot žrtve nacističnega terorja izgubilo življenje okrog 46.000 oseb ali 2,5%, od tega okrog 3500 žensk. Ocenjujemo, da je od tega skupnega števila padlo v oboroženem boju ali umrlo za ranami okrog 16.000, v ujetniških in koncentracijskih taboriščih 9000, od bombardiranja pa 1600 ljudi. Da bi prebivalstvo ustrašovali in ga odvrnili od tega, da bi pomagalo osvobodilnemu gibanju in se ga udeleževalo, pa so postrelili, pomorili, obesili ali sežgali okrog 19.400 civilnih oseb obeh spolov in vseh starosti, od tega okrog 2500 talcev.

Od celotnega števila žrtev jih je torej le okrog 35 % padlo z orožjem v roki na bojnem polju, večidel ali okrog 65 % pa je izgubilo življenje zavoľjo surovega in brezobzirnega okupatorjevega nasilja. Če upoštevamo, da je po grobih ocenah bilo več kot polovica za boj sposobnih moľ in fantov, je torej na bojnem polju padlo okrog 16 % borcev ali 1 % vsega slovenskega prebivalstva (Klanjšček, Ferenc in Ferlež, 1976).

3 PEHOTNA OBOROŽITEV (OROŽJE, OBLEKA IN OPREMA SLOVENSКИH PARTIZANOV)

Znana so tri obdobja slovenskih partizanov od vstaje do zmage. Lahko jih simbolično poimenujemo po najrazličnejših partizanskih pokrivalih kot obdobja klobukov, triglavk in titovk.

Prvo obdobje obsega čas od vstaje do pomladi 1942, ko med partizani prevladujeta orožje in oprema starojugoslovanske vojske, oblačila pa so mešanica civilnih oblek in vojaških uniform.

V drugem obdobju, ki traja do italijanske kapitulacije, so partizani prerasli v pravo slovensko vojsko, kar se je odražalo tudi v oborožitvi, opremljenosti in videzu borcev. Pojavila sta se prva enotna dela partizanske obleke – triglavka in kasneje titovka. Za to obdobje so značilni poskusi, da bi borce oblekli v enotno partizansko uniformo, ter uvedba položajnih znakov in prvih odlikovanj. Med opremo partizanov je bilo vedno več zaplenjenih nemških in italijanskih uniform in orožja. V drugi polovici leta 1943 je začela polagoma prihajati zavezniška pomoč, ki pa še ni vplivala na večjo pestrost partizanske oborožitve, obleke in opreme.

Tretje obdobje obsega čas od kapitulacije Italije do osvoboditve, v katerem je prišlo do velikih sprememb v partizanski vojski, ki se je številčno okrepila in prvič v vojni zadovoljivo opremila z vojnim plenom.

Prevlada zaplenjenega italijanskega orožja, obleke in druge vojaške opreme je značilna za skoraj vse partizanske enote.

Svoj delež k oborožitvi in podobi partizana pa so prispevali tudi izdelki partizanskih delavnic (npr. partop in izvirna uniforma) in vojni plen, zaplenjen Nemcem (Martinčič, 1990).

Vsak partizan naj bi imel praviloma to opremo: dvojno perilo, tri pare nogavic, dobro obleko, čevlje, triglavko, površnik, šotorsko krilo, odejo, nahrbtnik in druge manj pomembne stvari. Glede na dolžnost, ki jo je opravljal, je imel poleg osnovne praviloma še dodatno opremo:

- kuharji – 2 kotla na četo,
- konjar – oprtnik za konja,
- člani obrtniške trojke – orodje za svojo stroko,
- bolničar – povoje in najpomembnejša zdravila in brigadno lekarno,
- komandanti, komandirji in komisarji – torbice za karte, zvezke, knjižice, svinčnike, daljnogled in kompas (Kladnik, 2006).

Kopičenje streliva so prepovedali in ga onemogočili tako, da so enotam, ki niso bile udeležene v bojnih akcijah, zmanjšali količine dodeljenega streliva, ne glede na to, koliko jim ga je pripadalo po tabeli.

OROŽJE	ŠTEVILO	OPOMBA
Puška	99 strelov	
Pištola	24 strelov	
Mašinska pištola (MPi)	1536 strelov	
Lahka strojnica	3450 strelov	
Težka strojnica	13 500 strelov	
Trombloni	75 granat	75 % razornih, 25 % oklopnih
Lahki minomet	156 min	
Težki minomet	150 min	
Protioklopni top do 5.2 cm	220 granat	90 % razornih, 10 % oklopnih
Protioklopni top 7.25 cm in 7.5 cm	150 granat	75 % razornih, 25 % oklopnih
Motorizirani top 2 cm	900 granat	Bruiz razorne
Motorizirani top 7.5 cm	250 granat	50 % razornih, 50 % oklopnih
Protiletalski top 2 cm	1440 strelov	
Jurišni top 4.7 cm	300 strelov	
Lahki pehotni top 18	189 strelov	
Pehotne havbice 7.62 cm 290 (r)	225 strelov	
Lahka poljska havbica 14/19 (t)	150 strelov	
Težka poljska havbica 15.24 cm (a)	150 strelov	
Signalna pištola	1 sestav	20 svetlečih, 5 rdečih, 5 zelenih, 5 dimnih snopičev vijoličnih, 5 dimnih označb oranžnih 80 in 5 dimnih označb oranžnih 160

*Tabela 1: Posamezno orožje in postavke opreme
(Vir: Kladnik, 2006)*

3.1 OROŽJE

OGNJENO STRELNO ROŽJE ali ognjeno ročno orožje

Je strelno orožje do kalibra 20 mm, ki je bilo med partizani najpogosteje že od začetka vojne. V to skupino orožja spadajo:

Revolverji

Večina revolverjev je bila avstro-ogrsko in italijanska dediščina iz prve svetovne vojne. Najstarejši med njimi je bil skoraj 33 cm dolgi revolver Gasser M 1870 s svojima krajšima inačicama M 1870/74 in M 1878. Pogosteje so bili partizani oboroženi s prav tako avstroogrskimi revolverji Rast-Gasser M 1898, ki jih tudi pri nas ni primanjkovalo. Ti revolverji so bili v naših krajih tako razširjeni, da je postalo ime Gasser obče ime za vse revolverje. Italijanske revolverje sistema Bodeo modello 1889, bolj znane pod imenom glisenti so že pred vojno uporabljali pripadniki organizacije TIGR in tudi med vojno so bili zastopani v partizanski oborožitvi. Obstajali sta dve izvedbi, ki sta se razlikovali po tem, da je oficirska imela sprožilec z branikom, vojaška pa zapogljiv sprožilec brez branika. Poleg teh vojaških so partizani uporabljali še celo vrsto najrazličnejših drugih revolverjev, kot so nemške in belgijske kopije ameriških revolverjev Smith and Wesson ter raznovrstni revolverji tipa Bulldog (Kladnik, 2006).

Slika 1: Revolverji
(Vir: Kladnik, 2006)

Pištole

V začetku vojne so imeli največ pištol Browning M 1910/1922, ki jih je stara Jugoslavija kupila od belgijske tovarne Fabrique Nationale in so bile osnovne pištole jugoslovanske vojske in policije. Borci so jih zaradi kratice FN na ročaju imenovali tudi efenke. Poleg priljubljenih efenk so uporabljali še jugoslovanske pištrole VTZ 1933, ki so bile samo poimenovane špansko-francosko-srbske pištrole Ruby M 15 iz prve svetovne vojne. Nekaj modelov pištol pa je Avstro-Ogrska prispevala iz svoje zapuščine. Najbolj znane so bile Steyr M 12, Roth-Steyr M 1907 in Frommer Stop. Po priključitvi Avstrije je pištrole Steyr M 12, predelane na municijo 9 mm Luger,

uporabljala nemška policija, tako da so kasneje kot plen tudi po tej poti prišle v roke partizanom. Manj priljubljena (zaradi zapletenega ustroja) je bila pištola Frommer Stop madžarska pištola, prav tako pomanjšana verzija Frommer Baby. Vso vojno so bile zaradi majhne velikosti, posebno med partizankami in ilegalkami, priljubljene pištole v civilnem kalibru 6,35 mm. Najbolj znane pištole takega kalibra so bile belgijske pištole Browning M 1906, ki so jih izdelali več kot štiri milijone. Partizani so uporabljali še druge pištole enakega kalibra. Med temi so bile nemške Walther M 8 in M 9 ter Mauser M 1910, italijanska Beretta mod. 318 in žepna izvedba avstroogrške pištole Steyr M 1909 (Kladnik, 2006).

Slika 2: Pištole
(Vir: Kladnik, 2006)

Puške

Najpogostejše partizansko orožje v času vstaje in v zimi 1941/42 je bila jugoslovanska puška sistema mauser M24, to puško so izdelovali v Kragujevcu. Redkejši sta bili karabinka in njena skrajšana verzija jurišna puška M24 ČK. K puški in karabinki M24 je spadal tudi bajonet z enako oznako. Od drugih partizanskih pušk velja omeniti še pred vojno na strelivo 7,9 mm predelane avstroogrške puške Mannlicher M 95 M in francoske puške M 1907/15 F. Po prvi svetovni vojni se je ohranilo veliko manliheric kalibra 8 mm, ki so jih, preden so prišle partizanom v roke, uporabljali predvsem divji lovci. Zaradi pomanjkanja vojaških pušk so bili nekateri partizani oboroženi z lovskimi puškami različnih modelov. Slovenci, ki so se borili v Slovenski četni v Srbiji, so bili med drugimi oboroženi tudi s puškami partizankami izdelanimi leta 1941 v partizanski tovarni orožja v Užicu (Kladnik, 2006).

Slika 3: Puške
(Vir: Kladnik, 2006)

Brzostrelke

Za partizane so bile brzostrelke novo orožje, saj jih starojugoslovanska vojska ni imela v redni oborožitvi. Z brzostrelkami so se borci lahko množičneje oborožili šele po italijanski kapitulaciji. Pred tem pa so redki partizani, predvsem komandni sestav, imeli zaplenjene nemške brzostrelke MP 28II, Vollmer-Erma, švicarsko-avstrijske Steyr-Solothurn S 100 in italijanske brzostrelke Beretta mod. 1938 A. Tudi najbolj znanih nemških brzostrelk MP 40 šmajserjev v tem času ni bilo veliko v partizanski oborožitvi. Junija 1943 pa so partizani dobili od Angležev prve brzostrelke Sten Mark 3 (Kladnik, 2006).

Slika 4: Brzostrelke
(Vir: Kladnik, 2006)

Puškomitraljezi

Poglavitno avtomatsko orožje v tem času je bil puškomitraljez M 37, legendarna zbrojovka, ki so jo po češkoslovaški licenci izdelovali v Kragujevcu. Poleg tega so partizani imeli še puškomitraljez Chauchat M 15/26, imenovan šoša, in nemški lahki maxim MG 08/15 (Kladnik, 2006).

Slika 5: Puškomitraljezi
(Vir: Kladnik, 2006)

Mitraljezi

Starojugoslovanska vojska je partizanom zapustila še nekaj modelov mitraljezov. To so bili avstroogrski mitraljez Schwarzlose M 7/12-28 Š, predelan na strelivo 7,9 mm, francoska mitraljeza Hotchkiss Mle 1914 in Saint-Etienne Mle 1907 ter češkoslovaški mitraljez ZB vz/53 (Kladnik, 2006).

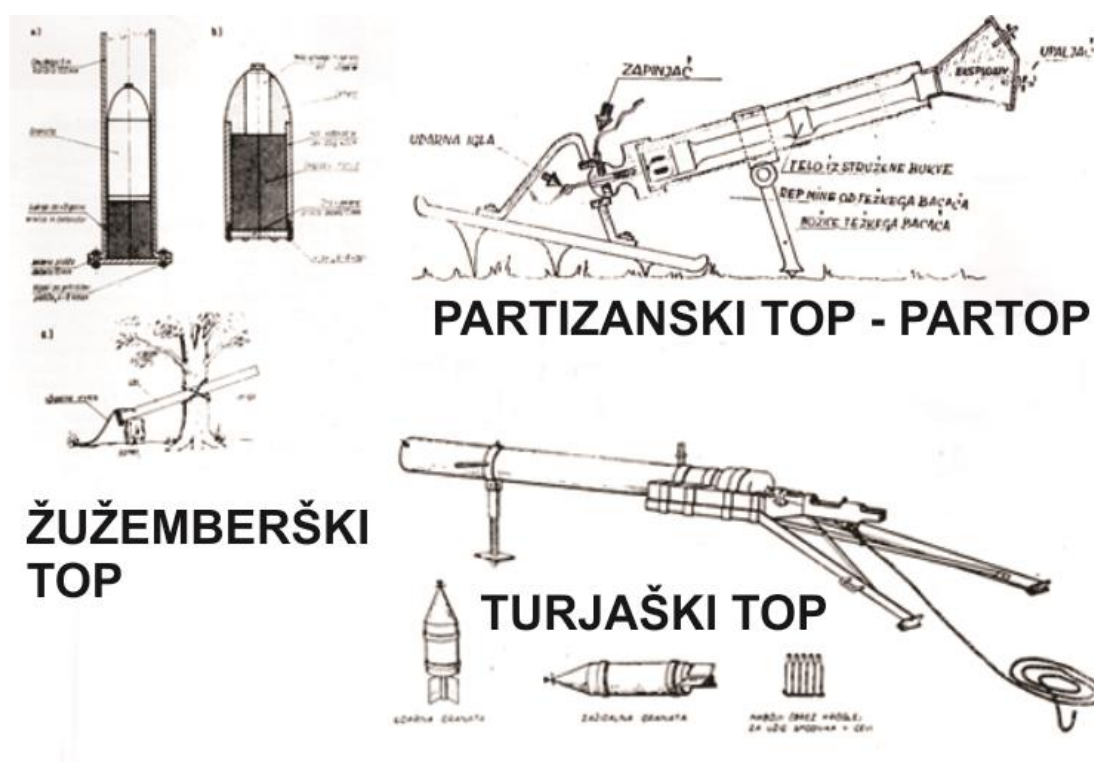
Slika 6: Mitraljezi
(Vir: Kladnik, 2006)

Topovi

Slovenski partizani so dobili prve topove šele poleti 1943, čeprav so jih potrebovali že mnogo prej. Prav zato so sredi leta 1942 izdelali preprosta topova, danes znana kot žužemberški in turjaški top. Žužemberški je bil napravljen iz vodovodne cevi, napolnjene s trotilom in betonske glave, v kateri je bila namesto vžigalnika mina italijanskega minometa kalibra 45 mm. S tem topom so ustrelili samo enkrat, ker je ob prvem strelu cev skupaj z granato odneslo v Žužemberk, čeprav je bila z verigo privezana na drevo. Turjaški top je bil tehnično popolnejši od žužemberškega. Izdelan je bil iz cevi starojugoslovanskega minometa kalibra 81 mm, ki je bila skupaj z lesenim ohišjem pritrjena na lafeto. Top je imel tudi preprosto napravo za spuščanje in dviganje cevi. Za granate so služile prirejene italijanske letalske protipehotne bombe, težke dva in tri kilograme. Sprožilo topa je bilo izdelano iz puške, polnili pa so ga s topovskim smodnikom. Ta top so partizani uporabili samo enkrat in to v napadu na italijansko postojanko v Iški vasi julija 1942 (Kladnik, 2006).

Svoj višek so partizanski orožarji dosegli z izdelavo partopa poleti 1944, ki je bil učinkovito orožje za napade na utrjene postojanke. Glavni sestavni deli partopa so bili cev, nožice, podnožna plošča in merilna naprava. Cev partopa je bila od minometa kalibra 81 mm, na repu tako prevrtana, da so lahko namestili udarno napravo. Ta je imela pero, udarno iglo in sprožilec na poteg. Nožice so imele vijak s pomočjo katerega so se lahko dvigale in spuščale. Mina partopa je bila sestavljena iz glave, trupa in repa. Glava je bila izdelana iz pločevine in polnjena s tremi ali petimi kilogrami eksploziva N 808. Na vrh glave so bili vstavljeni štirje vžigalniki,

sestavljani iz tulčka, udarne igle, peresa vžigalne kapice in zatiča. Glava mine je bila pritrjena na trup iz struženega bukovega lesa, ki je imel na koncu privit rep od mine minometa kalibra 81 mm. Teža mine s tremi kilogrami eksploziva je bila 9,5 kilogramov, s petimi kilogrami pa je znašala 12,5 kilogramov. Celotna teža partopa brez mine je bila 59 kilogramov. Učinek partopovih min je bil močan. Mina izstreljena iz razdalje 200 m je prebila 50 cm debel kamnit zid in napravila luknjo premera 120 cm (Kladnik, 2006).

Slika 7: Topovi
(Vir: Kladnik, 2006)

Tanki
Protitankovske puške
Minometi

ROČNE BOMBE

Med ročnimi bombami so bile najštevilnejše pri nas izdelane napadalne in obrambne ročne bombe M 35, ki so bile v obrambni izvedbi znane kot nasekane kragujevke ter napadalne ročne bombe M 38. Druge so bile še pred vojno v Kragujevcu izboljšane nemške obrambne ročne bombe M 17, imenovane male kragujevke, potem

francoske napadalne ročne bombe OF M 15 in angleške obrambne ročne bombe Lemon M 12 (Kladnik, 2006).

Slika 8: Ročne bombe
(Vir: Kladnik, 2006)

HLADNO OROŽJE

Uporabljala so se predvsem bajoneti in bodala.

Slika 9: Hladno orožje
(Vir: Kladnik, 2006)

3.2 OBLEKA

Partizanski zakon ima v tretjem členu zapisano, naj bo partizan ob vstopu v partizanski oddelek čim bolj opremljen z obleko, čevlji, perilom in odejo. Ker v začetku partizanska vojska ni imela še posebnih služb za oskrbo, so bili zato partizani skoraj v celoti odvisni od lastnih gmotnih zmožnosti in predvsem iznajdljivosti, ki je postala značilna partizanska lastnost. Prav zato videz prvih partizanskih skupin ni bil izrazito vojaški, bolj so bile podobne pisani družini izletnikov in planincev, med katere je slučajno zašlo tudi nekaj vojakov.

Kljub vsemu so bili prvi partizani glede na kasnejše težave z obleko dobro oblečeni in obuti. Večina jih je prišla v hribe oblečena v različna civilna oblačila, ki so bila primerna za dolgotrajno življenje na prostem. Najpogosteje je bila to planinska in smučarska obleka, sestavljena iz različnih športnih suknjičev, vetrovk, pumparic, smučarskih hlač, pelerin, dokolenk in okovanih gozderjev. V tem času je bilo tudi še veliko uniform bivše jugoslovanske vojske. Uniforme so bile sivo-zelenkaste barve, sam kroj pa je bil z visokim trdim ovratnikom v tistem času že močno zastarel. Posebno neprimerne so bile uniforme navadnih vojakov, ki so jih partizani največ nosili, zato so jih ob prvi priložnosti dali predelati. Sodobneje krojene so bile uniforme planinskih in jurišnih enot, katerih suknjiči so že imeli primernejše nizke, položene ovratnike. Vse te uniforme pa so imele skupno dobro lastnost, da so bile toplejše od drugih oblačil, kar so borci v zgodnji in izredno hladni zimi hitro spoznali. Posamezniki so mraz preganjali tudi s srajcami brez rokavov, izdelanimi iz časopisnega papirja, ki so jim ga pošiljale aktivistke OF.

Tudi partizanke so zaradi posebnih razmer, ki jih je narekovalo partizansko življenje, začele nositi moška oblačila kot so hlače in suknjiči, tako da se niso bistveno razlikovale od svojih bojnih tovarišev.

Še največ so k enotnemu videzu partizanov prispevale angleške uniforme battle dress, ki so jih zavezniki poleg drugih oblačil in obutve začeli pošiljati v večjih količinah v drugi polovici leta 1944. Marsikateri borec je nosil to uniformo kaki barve, ki so jo sestavljali do pasu segajoča bluza, hlače s spredaj našitimi žepom in plašč. Krojaške, šiviljske in čevljarke delavnice, ki so jih ustanovljali na osvobojenem ozemlju po padcu Italije, so omogočale množičnejšo izdelavo nove partizanske uniforme, delno oblikovane po vzorcu španske republikanske uniforme. Partizani, ki so jo imeli možnost dobiti, so nosili suknjič s širokim ovratnikom in štirimi našitimi žepi, jahalne hlače, škornje ter titovko. Te uniforme si je največkrat lahko privoščil samo vodilni vojaški in politični kader v enotah in zaledju. Bolj kot te uniforme so bili borcem dostopni drugi izdelki teh delavnic: srajce narejene iz zavezniških padal, perilo, nogavice, rokavice, titovke in obutev.

Prvi uradni predpis o partizanskih uniformah je Glavni štab NOV in POS izdal šele februarja 1945 in z njim za slovenske partizane predpisal dva tipa uniform. Uniformo tipa A je sestavljala dolga bluza, jahalne ali dolge hlače, plašč, škornji ali čevlji in visoke gamaše. Uniforma tipa B, ki so jo imenovali zavezniški tip pa je bila sestavljena iz zavezniške bluze, hlač, plašča, gamaš in čevljev. S tem odlokom je bilo tudi prepovedano nositi kakršnokoli drugo obleko.

Skupaj z obleko in obutvijo so partizani dobivali in uporabljali tudi drugo osebno vojaško opremo: pasove, oprtnice z nabojnicama, nahrbtniki (v njih so prenašali svoje premoženje: nadomestna oblačila, jedilni pribor, vojaško porcijo, hrano, odejo, šotorsko krilo in včasih tudi municijo), platnene ali usnjene torbice (v njih so

prenašali dokumente, zemljevid, pisalni pribor, pošto, ročne granate in časopis), odeje. K osebni opremi pa so sodile čutarice, menažke, žlice, nožiči, baterije in vžigalniki, daljnogleda in kompasa pa je nosil predvsem poveljniški sestav.

Slika 10: Obleka
(Vir: Kladnik, 2006)

Pokrivala

Klobuki, športne čepice, šajkače, baretke, kučme in celo čelade Adrian M 1922 z značilnim grebenom na vrhu in redkeje češkoslovaške čelade M 1934.

Spomladi 1942 so slovenski partizani od hrvaških prevzeli nov tip pokrivala. Partizanka, kot so jo imenovali na Hrvaškem, je bila trirogeljna kapa, krojena po vzoru španskih vojaških čepic. Ravno zaradi treh rogljev so jo pri nas poimenovali v triglavko in pod tem imenom se je hitro razširila po Sloveniji ter postala najznačilnejši enotni del partizanske obleke vse do uvedbe titovke. Obstajale so štiri različne triglavke, katere so se med seboj razlikovale po različnih krojih in nekatere so bile obrobljene z rdečim trakom.

Poleti 1943 se je v Sloveniji pojavila nova kapa. Idejo zanjo je dal na osnovi sovjetske vojaške kape pilotke Tito, zato so jo imenovali titovka (Kladnik, 2006).

Obutev

Težave so bile s pomanjkanjem ustrezne obutve, saj je bil to najbolj obremenjen del partizanske opreme. Mokra, ozebla in žuljava stopala so bila posledica neštetihih pohodov. Zadnji dve leti vojne so ta problem reševali tudi z izdelki partizanskih čevljarских delavnic in zavezniško pomočjo. Najbolj iskani so bili škornji, ker so bolje ščitili noge kot čevlji, vendar pa jih večina borcev ni mogla dobiti, zato so meča zaščitili z ovijačami in različnimi gamašami.

Trikotna rutka

Za popestritev jim je služila trikotna rdeča rutka, ki so jo nosili okoli vratu. Zelo lepe okrasne rutke so nosili gorenjski partizani. Na njih so bila poleg ornamentov izvezena različna gesla: Proletarci vseh dežel, združite se! Vsi v boj za svobodo! Ali simboli: zvezda, srp in kladivo (Kladnik, 2006).

3.3 OPREMA

Znaki na pokrivalih

Vrhovni štab je odredil, da morajo partizani na vsem ozemlju Jugoslavije nositi na kapah antifašistično rdečo zvezdo, slovenski partizani pa morajo imeti pod zvezdo še slovensko trobojnico, dolgo 3 cm in široko 1,5 cm. Prikazuje ga znak 1 na sliki 11.

Kmalu zatem je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet izdalo svojo odredbo, ki je predpisala za znak slovenskih partizanov 4 cm dolgo in 2 cm široko slovensko trobojnico z rdečo peterokrako zvezdo premera 3 cm v sredini. Na sliki 11 ga prikazuje znak 2.

Po ustanovitvi prve proletarske brigade so imeli njeni borci na kapah nov znak – rdečo peterokrako zvezdo s srpom in kladivom. Toda zaradi ugovorov drugih političnih skupin v Osvobodilni fronti so srp in kladivo kmalu odstranili iz zvezde (znak 3 na sliki 11).

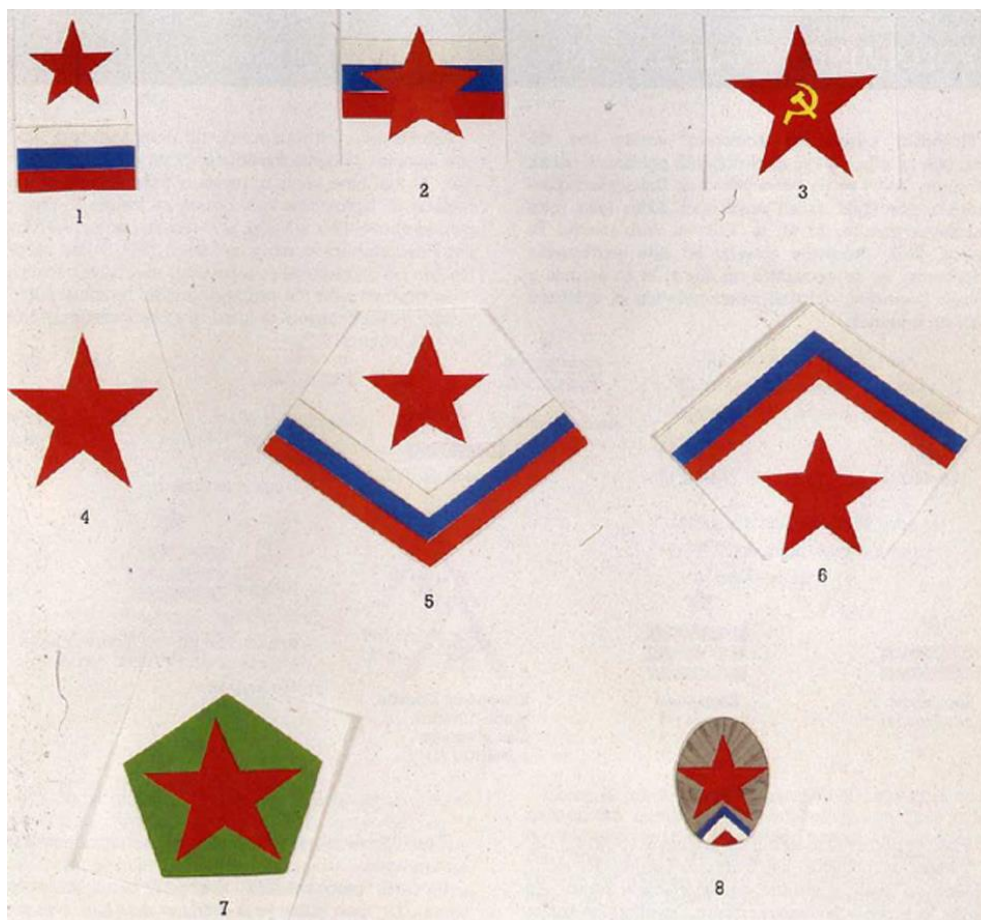
Slovenski partizani so tako do italijanske kapitulacije nosili različne znake na pokrivalih: rdečo zvezdo na slovenski zastavi, rdečo zvezdo nad slovensko zastavo in samo rdečo zvezdo brez dodatkov – na sliki 11 je prikazan kot znak 4.

Posebnost je bil znak, ki so ga leta 1943 začeli nositi nekateri gorenjski partizani. Sestavljala ga je slovenska zastava v obliki razprte črke V z rdečo peterokrako zvezdo v sredini (znak 5 na sliki 11).

Posamezniki so nosili tudi različico tega znaka, kjer je bila zastava v obliki črke V obrnjena navzdol – znak 6 na sliki 11.

Po italijanski kapitulaciji so slovenski partizani opustili vse znake na kapah, razen rdeče peterokrake zvezde, ki sta se ji pridružili še dve različici. Prva je bila znak z rdečo peterokrako zvezdo na peterokrakem polju, ki so ga nosili pripadniki partizanskih zalednih vojaških oblasti. Prikazuje ga znak 7 na sliki 11.

Druga pa je bila znak ovalne oblike z rdečo peterokrako zvezdo v sredini, pod katero je bila majhna jugoslovanska trobojnica (znak 8).

Slika 11: Znaki na pokrivalih
(Vir: Kladnik, 2006)

Položajne oznake in čini

Slovenski partizanski komandni sestav vse do poznega poletja 1942 ni imel nobenih položajnih oznak ali činov. Tedaj so na Notranjskem in Dolenjskem partizanski poveljniki začeli nositi nad laktjo leve roke položajne oznake, ki jih je Vrhovni štab uvedel že marca 1942. Položajne oznake so bile partizanska posebnost, saj so za razliko od činov, ki so stopnja v vojaški hierarhiji, določali samo položaje in dolžnosti starešin v enotah.

Za starešine zalednih vojaških oblasti je septembra 1943 Glavni štab NOV in POS na osnovi odredbe Vrhovnega štaba predpisal posebne položajne oznake, ki so se predvsem po barvi razlikovale od drugih oznak, nosili pa so jih ravno tako nad laktjo leve roke (Kladnik, 2006).

Slika 12: Položajne oznake in čini
(Vir: Kladnik, 2006)

Oficirski čini

Oficirski čini so bili zastavnik, podporočnik, poročnik, kapetan, major, podpolkovnik, polkovnik.

Podoficirski čini

Podoficirski čini so bili desetar, podnarednik in narednik, oficirski čini pa zastavnik, podporočnik, poročnik, kapetan, major, podpolkovnik, polkovnik, generalmajor, generallajtnant in generalpolkovnik.

Generalski čini

Generalski čini so bili generalmajor, generallajtnant, generalpolkovnik (Kladnik, 2006).

4 KOKRŠKI ODRED – LOGISTIČNA OSKRBA

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je delovalo v Ljubljani. Rastočim mladim partizanskim četam so člani glavnega poveljstva pomagali s pismi in tudi s smernicami, ki so jih obiskovali na terenu, ali pa ko so komandirji partizanskih čet in organizatorji vstaje prihajali poročati v Ljubljano. V pomoč jim je bila tudi vrsta člankov, ki so izšli v Delu, Slovenskem partizanu in drugih glasilih in ki so obravnavali najbolj pereča vprašanja partizanskih čet na tedanji stopnji razvoja in delovanja.

Seveda pa Ljubljana ni bila edina baza slovenskih partizanskih čet. Takšno vlogo so v začetnem obdobju razvoja vstaje odigrale tudi močne organizacije osvobodilnega gibanja v drugih večjih mestih in nekaterih območjih, kot so Novo mesto, Kranj, Jesenice, Celje, Maribor.

Hrano in opremo so iz Ljubljane pošiljali partizanskim enotam na najrazličnejše načine: v vagonskih pošiljkah, v cisternah, ki so bile označene kot prazne, v zabojih, skritih med premogom, ali pa kot legalne pošiljke z drugačno oznako vsebine, z avtobusi, kamioni, kmečkimi vozovi, tricikli in kolesa. Množična iznajdljivost članov osvobodilnega gibanja je našla brezštevne poti, kanale in načine, da sta zbrani material in oprema čim prej prišla v roke partizanom, še posebej konec 1941, ko so okupatorske oblasti močno zaostriale nadzor nad prometom v Ljubljani in okoli nje.

Močan vir preskrbe z omenjenim blagom, zlasti z zimsko obleko, so bile tudi družine članov Osvobodilne fronte. Ljubljanske žene in dekleta so spletle veliko nogavic, rokavic, žemperjev, sešile mnogo perila ter kap s partizanskimi zvezdami in trobojnicami.

Glavno poveljstvo v Ljubljani je organiziralo tudi delavnice za proizvodnjo streliva in sobotažnih sredstev. Iz materiala, ki ga je kljub vojnim časom še bilo moč dobiti v trgovinah, nabavljali so ga tudi v Zagrebu, so izdelovali bombe, ki so jih polnili s strelivom lastne proizvodnje.

Po prvih večjih partizanskih akcijah je bilo treba poskrbeti tudi za ranjence. Ljubljanska zdravniška organizacija je dajala prvim partizanskim ranjencem strokovno zdravniško pomoč v sami Ljubljani, največkrat v zasebnem sanatoriju Emona, pa tudi v mestni bolnišnici. Ko so ranjenci za silo ozdraveli, so do popolnega okrevanja našli zatočišče po zasebnih hišah. Zdravniki in zdravnice so v primeru, če ni bilo moč ranjenca spraviti v bolnišnico, hodili tudi k partizanskim četam na teren, kjer so zdravili in negovali ranjene in bolne partizane. V maju 1942, ko so partizanske čete številčno narasle in možnosti za hospitalizacijo postale kočljive, pa je iz Ljubljane odšla večja skupina zdravnikov, ki so v gozdovih začeli pripravljati prve, še preproste bolnišnice (Klanjšček, Ferenc in Ferlež, 1976).

4.1 OMREŽJE KURIRSKIH POSTAJ IN LINIJ IV. RELEJNEGA SEKTORJA ZA GORENJSKO

Ko je bil 18. 6. 1942 na Kališču ustanovljen Kokrški odred, je bila prva naloga štaba vzpostaviti redno zvezo s I. Kamniškim bataljonom in s štabom I. grupe odredov. Z vzpostavitvijo te zveze je bilo tudi kamniško področje povezano s štabom I. grupe odredov. Prva kurirja štaba Kokrškega odreda sta bila Stane Mrhar in Tine Zaletel (Holynski, 1978).

Na Gorenjskem so bile štiri linije. Postaje so imele od 4 do 15 kurirjev, ki so teren in situacijo na svojem področju dobro poznali. Navadno so bili kar domačini, katerim je bilo lažje tudi glede prehrane. Morali so biti povsem zanesljivi, vzdržljivi in pogumni. Kurirske postaje so bile skrite v gozdovih, kurirji pa so v začetku precej uporabljali

opustele planinske pastirske in gozdarske kočje ter naravne votline. Kasneje so si zgradili svoja bivališča iz lesa, vej. Najtežje je bilo za kurirje v nižinskem predelu, kjer zaradi manjših gozdnih površin niso mogli imeti stalnih bivališč. Živeli so predvsem v šotorih in se stalno selili. V hribovitih predelih so bile zveze težke, v nižini pa zelo nevarne. Najtežji so bili prehodi čez reke. Pri teh prehodih so kurirjem stalno pomagali domačini, brez katerih bi bile zveze mnogo težje in bi terjale še veliko več življenj kurirjev (Holynski, 1978).

Na Šenturški gori je delovala postaja G-21 vse tja do maja 1944, nato se je selila v dolino pod Krvavcem, potem nad vasjo Slevo, nekaj časa pa je bila celo v bližini Jezerskega (Martinčič, 1990).

4.2 RAZMERE IN MOBILIZACIJA KOKRŠKEGA ODREDA

Na koncu 1944 in v začetku 1945 je Kokrški odred štel 603 bork in borcev, vendar je bilo še vedno 76 % oboroženih. Poleg ožjega štaba, ki je štel pet članov, je obstajal še širši štab z desetimi referenti. Odred je iz prvotnih dveh bataljonov narasel na štiri, ki pa so imeli različne pogoje delovanja.

Obnova in stalna naloga odreda je bila mobilizacija. Od januarja do avgusta 1944 je bilo po vsej Gorenjski, od konca avgusta do konca decembra na območju Kokrškega odreda mobiliziranih 4120 Gorenjcev, o čemer je poročalo odredno glasilo »Udari Navali«, konec decembra 1944.

Večina gorenjskih mobilizirancev, med katerimi je bilo tudi precej prostovoljcev, je bila poslana čez Savo na Primorsko, v celoti pa so bili novinci in drugi v 1944. letu takole razposlani:

- na Primorsko je v enote 9. korpusa odšlo 3277 novincev in drugih partizanov;
- 296 partizanov, izmed teh le manjši del novincev, je bilo poslanih na Koroško, kjer so bile razmere še težje kakor na Gorenjskem;
- v odredu je bilo zadržanih 311 ljudi; to so bili predvsem mladi in že na terenu bolj ali manj preverjeni tovariši in tovarišice.

Pokazalo se je, da enote Kokrškega odreda tudi v sestavi 4. operativne cone nadzorujejo važno območje v Karavankah, da resno motijo sovražnikove premike čez prelaze vse od Jesenic do Kamnika in da pri tem sodelujejo tudi s posamezniki Kokrškega odreda oziroma s kokrškimi političnimi delavci. Ti so se pred hudim pritiskom na koroški strani večkrat zatekali k enotam Kokrškega odreda.

Pokazalo se je tudi, da z velikimi enotami, zlasti zaradi porasta domobranskih sil ni mogoče izvajati kakih obsežnejših vojaških akcij. Bojevanje z združenimi silami se je spričo razsekanega, komunikativnega in grapastega ozemlja, kjer je bilo v razmeroma majhnem predelu veliko sovražnega vojaštva, ponovno pokazalo kot

nemogoče in neustrezno. Najbolj so se obnesle številne drobne akcije, ki so vsak dan razjedale sovražnikovo oblastno in policijsko živčevje. Hkrati pa se je vse bolj kazala nujnost po samostojnem delovanju posameznih bataljonov. Spet se je pokazalo, da je sovražnik na vsak način hotel odredne enote potisniti daleč od komunikacij. To mu je uspelo le delno, pod Stolom pa sploh ne.

Sava, železnica in druge komunikacije so še naprej pomenile težko prehodno oviro proti Primorski, zveze proti Štajerski pa so bile kljub požrtvovalnosti kurirjev zaradi pogostih sovražnikovih izpadov, ofenziv in zased ter visokega snega večkrat pretrgane. Dolgo pa ni tako ostalo, kajti kurirji so vrzeli spet zakrpali. Zelo pomembni in vedno bolj učinkoviti pa so bili obveščevalci in minerji. Slednji so predvsem pod Stolom skoraj vsako noč vznemirjali sovražnika z uničevanjem zanj tako pomembne železniške žile.

Vendar na prehodu 1944/1945 odredu ni prinesel novih, boljših možnosti za bojevanje. Še posebej na kranjskem območju razmere spričo širjenja in aktivnosti domobranskih enot niso bile lažje, temveč še težje. To je bila specifičnost teh krajev in časa, nekakšna izjema so bile le razmere pod Stolom (Jan, 1980).

4.3 DELOVANJE

Kokrški odred je bil vezan na določeno območje. Njegove enote so se gibale na pobočjih Dobrče, Storžiča, v dolini Kokre, pod Krvavcem in na Kamniškem, v drugem obdobju pa tudi pod Begunjščico, pod Stolom in vse do Jesenic in tudi Zgornjesavski dolini.

Njegovo operativno ozemlje se je raztezalo od Stola do Kamniških planin, Šmarne gore in Rašice, se pravi na južnem pobočju Karavank vse do Save. Ta teren je zelo razgiban, značilne so velike višinske razlike, to je razsekan gorsko planinski svet z ozkim pasom gozdov, presekanih z grapami in vodami. Zato je bil za gibanje tudi dokaj neugoden. Težavnost terena je bila še večja zaradi dolgih zim z visokim snegom. Predel Gorenjske pod Karavankami in Krvavcem ter Grintavcem je ravninski, gosto preprežen z dokaj prometnimi cestami, potem se pa proti severu nenadoma in strmo dviga v visoko pogorje. Poleg tega te strmine niso naseljene, le tu in tam so ob vznožjih posejane domačije in majhni zaselki. Zato odred ni imel ne ugodnega zaledja ne ustreznega manevrskega prostora. Razen tega Gorenjsko seka po dolgem reka Sava, ki je bila za gorenjske partizane vseskozi huda prometna zapreka.

Goste komunikacije, železnice in ceste so na tem terenu speljane okoli gozdov in pod hribi, kar je dobro opremljenemu okupatorju zelo ustrezalo. To območje pa je bilo zaradi bližine rajha, zaradi lege in prometnih zvez za okupatorja zelo pomembno. Gorenjska je bila poleg Štajerske glede komunikacij zvezni člen med

Avstrijo in Jugoslavijo in tudi Italijo. Na območju Kokrškega odreda so bili namreč pomembni prelazi: cesta čez Ljubelj pa čez Jezersko in še na Korensko sedlo. Prav tako je pomemben železniški predor skozi Karavanke nad Jesenicami.

Na ozkem območju Kokrškega odreda je okupator v vseh večjih krajih razmestil številne policijske posadke. Tako v Kamniku, Kranju, v Naklem, v Radovljici, v Lescah, na območju Jesenic in v Poljčah in v Žirovnici, nad katero se takoj dviga 2236 metrov visoki Storžič, med Storžičem in nad Kokro pa stoji 2558 metrov visoki Grintavec, ki je v tem predelu najvišji vrh. Na pobočju teh gora so se zadrževale enote Kokrškega odreda, to pa je bilo blizu Kranja in Preddvora, kjer so bile vsa vojna leta nameščene številne sovražnikove enote. Še bližje Kranju, tik nad ravninskim predelom s Šenčurjem in Cerkljami, je 1953 metrov visoki Krvavec. Vsi ti in še drugi vrhovi ter goli grebeni se strmo dvigajo iz ravnine in za partizane niso bili prikladni.

Tamkajšnji gozdovi, ki so na razmeroma majhnih površinah raztezajo ob vznožjih gora, borcem Kokrškega odreda niso mogli nuditi dobrih zatočišč in manevrskih možnosti.

Operativno območje Kokrškega odreda je bilo podolgovato in je obsegalo 2000-2500 km²; vsa Gorenjska zajema okoli 3480 km². Za partizane so bili najprikladnejši in tudi edino uporabni ozki gozdnati predeli tik nad naselij (Jan, 1980).

4.4 SPECIFIČNOST

Kokrški odred je deloval v občutljivem predelu naše domovine: v Karavankah in pod njimi vse do Save ter v Kamniških planinah do Šmarne gore. Predvsem v svojem drugem razdobju so bile enote Kokrškega odreda zveza med enotami 9. korpusa na Primorskem, med kokrškimi partizani na severu in med enotami 4. operativne cone na Štajerskem.

Teren je bil zelo občutljiv, in sicer zaradi meje z Avstrijo in z Rajhom. Čez mejo so tekle strateško-taktično pomembne železniške in cestne komunikacije. Zato okupator tega predela za nobeno ceno ni hotel spustiti iz nadzorstva. In zato so bile okupatorjeve postojanke tod zelo goste in močne.

Zaradi strmih planin in gora, zaradi razčlenjenosti zemljišča, zaradi višin in dolin, kjer se je moral zadrževati odred, je bilo gibanje njegovih enot sila težavno. Zaradi tega Kokrški odred upravičeno štejemo med izrazite planinske enote.

Kokrški odred je z učinkovitimi akcijami pomagal preprečevati nemške raznovrstne načrte. Že v usodnem 1942. letu, ko je okupator najhuje preganjal NOG in partizane,

je Kokrški odred vezal nase po več tisoč okupatorjevih policistov in vojakov, prav tako pa vse do konca vojne.

V enotah Kokrškega odreda so vseskozi gojili in izpolnjevali partizansko taktiko. Za to taktiko so značilni stalni stiki z ljudstvom, izbiranje akcijskih ciljev tam in tedaj, kadar je bilo to za partizane ugodno, številne bojne patrolje, zasede, hromitev železnice in raznih komunikacijskih objektov z miniranjem, sabotažno-gospodarske akcije na električnih in telefonskih vodih, na hidroenergetskih napravah, sabotaže v podjetjih in gozdovih, hitro premikanje enot v nova taborišča, brisanje sledi in pažnja pri kuhi, nenadno napadanje sovražnika na ustreznih krajih in vse drugo, kar je lastno partizanskemu bojevanju.

Kokrški odred je od svojega nastanka naprej, posebno pa potem, ko so Nemci začeli mobilizirati v svojo vojsko, odštel nemški mobilizaciji (seveda ob Gorenjskem odredu) več kot 2000 mož in fantov. Večina teh je bila odvedenih preko Save, v enote 9. korpusa na Primorsko, nekaj pa potem tudi na Štajersko in Koroško. Mobilizacija je bila sploh stalna in osnovna naloga odredov, tako tudi Kokrškega. Zato je njegovo število naraščalo, a tudi padalo.

Kokrški odred je bil tista partizanska enota, iz katere so šli na Koroško prvi organizatorji vstaje in koroškega partizanstva. Odred je imel vseskozi tesno zvezo s Koroško, tako leta 1942. kot leta 1944. Nazadnje je tudi skoraj ves odred prešel na Koroško, kjer je dočakal konec vojne (Jan, 1980).

4.5 KRVAVŠKA ČETA KOKRŠKEGA ODREDA

Napad na del 2. grupe odredov in Krvavško četo Kokrškega odreda pod Krvavcem avgusta 1942.

Na območju Krvavca so se prvi partizani pojavili že v zimi 1941/42. To so bili borci kokrške čete, ki je bila ustanovljena 10. decembra 1941 v Šenčurju, v okviru priprav na decembrsko vstajo 1941 na Gorenjskem. Borci te čete so se decembra 1941 in prve dni januarja 1942 zadrževali v gozdovih med Možjanco in Štefanjo goro (na jugozahodnem pobočju hriba Sv. Štefan in na Gačah), 6. januarja 1942, sredi najhujše zime pa so se zatekli v koče na Kriško planino in po enem tednu v bližnjo Perovo kočjo ter planšarske staje na Jezerca pod Krvavcem. Tu so bili izdani in Nemci so jih navsezgodaj, 3. februarja 1942, nameravali obkoliti in napasti. Toda udarili so v prazno. Lovski čuvaji, ki so bili določeni Nemcem za vodnike, so partizane sredi noči obvestili o nevarnosti in četa se je še pravi čas umaknila čez Štefanjo goro in Možjanco pod Storžič.

Kokrška četa se je ponovno zadrževala pod Krvavcem sredi marca 1942, ko se je pri umiku iz Vogljanske gmajne, na desni strani reke Kokre, teden dni zadrževala nad Šenturško in Štefanjo goro.

4.5.1 NAPAD NEMŠKIH POLICISTOV IN RAZTRGANCEV NAD DAVOVCEM

13. avgusta 1942 sta odšla na javko k lovski koči nad Davovcem borca Franc Vrhovnik - Risto in Tone Vrhovnik. Iz čete, ki je tedaj taborila v Blatah, severovzhodno od Ambroža pod Krvavcem, sta odšla že zgodaj zjutraj. Spotoma sta se ustavila pri aktivistih v Ambrožu, šla mimo kmetije Viženčana in pot nadaljevala čez greben Trdovnik ter že okrog sedme ure prišla do lovske kočice. Ker ob prihodu pri koči nista našla vodnikov in drugih partizanov, sta pogledala še pod prag, če ni morda tam kakšno pismeno sporočilo, saj so bili tako tudi dogovorjeni. Ko se je Franc Vrhovnik-Risto ozrl, je ob robu goščave, v oddaljenosti okrog 20-ih metrov zagledal štiri oborožene moške v civilu, ki so ga z mahanjem vabili k sebi. Misleč, da so partizani, ki jih čakata, je rekel soborcu Tonetu Vrhovniku: »Glej, tu so, zdaj jih bova pa lahko peljala v četo«, in odšel proti njim. Na pol poti ga je prvi od njih pozdravil po partizansko z dvignjeno pestjo »Smrt fašizmu«. Ko pa jim je Franc Vrhovnik-Risto odzdravil »Svoboda narodu« ter nameraval puško z rame vzeti v roke, so ga trije naskočili, zgrabili in podrli na tla, četrti pa je zgrabil Toneta Vrhovnika. Ker pa je zgrabil za puško, se mu je Tone izmuznil in odskočil. Toda zadel ga je rafal brzostrelke, da je nekaj metrov stran obležal mrtev. Ujetemu borcu Francu Vrhovniku so med pretepanjem sezuli čevlje, raztrgali obleko in zavezali roke in noge. Njega in padlega borca so odvedli za goščavo, okrog 20 metrov nad kočico, kjer so ga stražili, drugi pa so se poskrili in potuhnili okoli kočice.

Bili so raztrganci, med njimi Andrej Krč p.d. Orinov iz Zg. Kokre in Andrej Polajnar, p.d. Mežnarjev iz Sp. Kokre (Andrej Krč in Andrej Polajnar sta bila že pred odhodom k raztrgancem tajna policista in oborožena s pištolama. V napadu nad Davovcem sta prednjačila celo pred najbolj zagrizenimi nemškimi žandarji in policisti. Krča so partizani pozneje justificirali, Polajnar pa je pred kaznijo pobegnil v tujino).

Tudi iz štaba 2. grupe odredov in bataljona, ki sta se to jutro zadrževala pod Kopo, sta na javko h koči poslala dva od treh vodnikov, da čim prej vzpostavita zvezo s krvavško četo oz. štabom Kokrškega odreda. Na javko sta odšla Janez Pregled, ki so mu dali puško-mitraljez, naboje in partizansko literaturo, da to čim prej izroči Krvavški četi, in Jože Slevc, ki je nosil puško in nahrbtnik literature. Ko sta hitela proti sedlu nad Davovčevo kmetijo, sta sicer zaslišala neko streljanje, ki se je slišalo nekje višje proti Krvavcu, toda ker se ni ponovilo, sta menila, da so njihovi najbrž streljali na divjad. V štabu grupe in bataljona, kjer so tudi slišali streljanje, so bili podobnega mnenja, saj so vedeli, da so na Krvavcu partizani oz. njihova vodnika, ki se bosta že vrnila, če je kaj sumljivega. Na poti od sedla, približno 100 m pred kočico, ju je izza grma naskočilo pet raztrgancev in ju podrlo na tla. Zvezali so jima roke na

hrbtu in ju takoj odpeljali višje, na položaje precej številne zasede, kjer so bili tudi uniformirani Nemci. Zaseda je bila usmerjena na pot, ki s sedla nad Davovcem vodi proti Ambrožu, od tam pa na prostor, kjer je bil zastražen in zvezan Franc Vrhovnik-Risto, ob njem pa je ležal Tone Vrhovnik brez srajce in s prestreljenimi prsmi. Tu so ju zvezali še za noge in dodatno zastražili, drugi pa so zopet izginili.

Kmalu za vodnikoma sta štab grupe in bataljon odšla po isti poti proti lovski koči, vodil pa ju je tretji vodnik Jože Grilc. Ker je med potjo nastala nevihta, so za trenutek obstali, potegnili iz nahrbtnikov šotorska krila in se z njimi pokrili čez glavo. Ne da bi slutili ali opazili karkoli nevarnega, so šli od sedla nad Davovcem navkreber in prišli na jaso že skoraj pred kočo. Ko je bil sprednji del kolone komaj nekaj metrov pred gozdom, je počilo. Na kolono se je z brega severno nad potjo in pred njimi vsul silovit ogenj iz brzostrelk in mitraljezov, vmes pa so pokale ročne bombe. Žrtve so bile v tako nenadnem napadu neizbežne.

Ivan Tlaker - Luka, borec 2. grupe odredov, se napada nad Davovcem spominja takole:

»Šli smo počasi in precej tesno skupaj. Čutili smo se varne, saj je bila pred nami patrolja. Prednji del kolone je bil od roba gozda oddaljen še kakšnih 20 metrov, sredina kolone pa se je vzpenjala čez jaso. Marok se je nenadoma ustavil, pogledal proti gostemu robu gozda in rekel: »Poglej, zdi se mi, da nekdo leži za skalo!« Pri tem je s prstom pokazal v tisto smer. Toda takoj nato je pripomnil: »To je kokrčan, saj je v civilu!« (Krvavške partizane so borci 2. grupe odredov imenovali kokrčane po Kokrškem odredu, saj posameznih enot v tem odredu niso poznali.) Toda v glasu se mu je poznala zaskrbljenost. Ozrl sem se v pokazano smer in napel oči. Kakšnih trideset metrov od nas je res nekdo ležal. Kokrčan? Že sem odprl usta, da bi potrdil njegove besede, čeprav se je v meni dvigala čudna slutnja. Zakaj naj bi se kokrčani skrivali pred nami? A časa za ugibanje in razmišljanje ni bilo več, kajti v tem trenutku se je proti nam vsula toča svinčenk, med katere so se pomešale eksplozije bomb! Nemci so zahrbtno udarili v živo. Po čistini smo iskali kritja, toda nismo ga našli. Nemci so dobro skriti za skalami sipali na nas svinčen ogenj.

»Nazaj!« je zaklical Stane. V dolgih skokih smo planili nazaj na spodnji rob poti, ker po poti nismo mogli več. Z nekaterimi tovariši sem obležal na robu poti. »Zločinci so se preoblekli, da bi nas lažje ukanili! Toda to nam bodo drago plačali,« je pribil Marok in v trenutku podrl Nemca, ki se je pokazal izza skale. Tudi drugi so iskali žive cilje, čeprav so bili tisti na nasprotni strani dobro zakriti. Pred nami je obležal tovariš, zadet v noge, a je že skočil Marok naprej ter ga spravil na rob. »Krijmo umik preostalim,« je rekel Marok. Pred nami na zgornjem delu poti so ležali ranjeni tovariši. Čeprav je toča svinčenk in bomb naše vrste močno razredčila, nismo mogli verjeti, da bi bili vsi ti, ki ležijo pred nami, res mrtvi. Toda bila je resnica.«

Vse tri borce Krvavške čete, zajete pri lovski koči, so Nemci, takoj po napadu na 2. grupo odredov, z vso naglico odpeljali k Davovcu. Tja so hiteli naravnost in kar povprek po strmini. Okrog 50 m nižje od kraja napada so naleteli na hudo ranjenega politkomisarja, 2. bataljona Savinjskega odreda 2. grupe odredov, Vladimirja Zajca-Sama, frizerja iz Polja pri Ljubljani, ki se jim je zadnji hip poskušal splaziti izpred oči. Toda opazili so ga. Raztrganec Andrej Krč mu je najprej s kopitom razbil obraz, da mu je izbil zobe, nato pa ga je ustrelil v glavo. Ker so bili zobje zlati, jih je zavil in dal v žep. Okrog 400 m nižje od kraja napada, ob nekdanji apnenici kmeta Davovca, so umikajoči se napadalci naleteli na ranjenega partizana, starega okrog 20 let, ki je imel odstreljeno peto. Ker jim ni mogel uiti in so ga hoteli zgrabiti, se je z njimi spopadel, vendar brez uspeha. Napadalci so ga obvladali in ustrelili. Ob prihodu k Davovcu so imeli tam ujeta tudi dva borca 2. grupe odredov. Pri Davovcu so se zbrali vsi, ki so sodelovali v napadu. Vseh pet ujetih partizanov so takoj odpeljali čez Štefanjo goro v Adergas in naprej na Bled oz. Begunje. Ker so tudi Nemci imeli enega ranjenega, je moral kmet Davovec zapreči vola in peljati ranjenca, ki pa je že med prevozom umrl. Ko so med potjo na begu južno spodaj od Štefanje gore opazili skupino partizanov (skupino borcev 2. grupe odredov, ki se je po napadu umikala navzdol, južno od Štefanje gore), so še bolj pohiteli, ker so bili skoraj brez nabojev in bomb.

Dan ali dva po tem napadu je na Štefanjo goro prišla skupina nemških policistov. V vasi so vzeli domačina, da jih je peljal na kraj napada nad Davovcem. Tam so padlim partizanom pobrali orožje in dokumente, česar napadalci 13. avgusta 1942, potem ko so iz zasede opazili več partizanov, kot so pričakovali, niso utegnili.

Borce, padle nad Davovcem, so pokopali domačini Štefanje gore. Devet, ki so jih našli na kraju napada oz. v neposredni bližini, so tedaj pokopali v skupno grobišče na kraju napada (po vojni so iz tega grobišča prekopali domačina Jožeta Grilca in Toneta Vrhovnika ter Vladimirja Zajca), desetega padlega borca pa so pokopali v to grobišče šele po enem letu, ko so nekoliko stran v smeri proti Ambrožu našli njegovo okostje. Ločeno od tega grobišča ob apnenici, kjer je padel, so pokopali borca, ki je imel odstreljeno peto (tudi tega so po vojni prekopali).

13. avgusta 1942 je padlo nad Davovcem v spopadu z nemškimi žandarji, policisti in raztrganci 16 borcev, od tega 13 borcev iz 2. grupe odredov in trije borci iz Krvavške čete oz. Kokrškega odreda.

Napadalci, ki so sodelovali v napadu nad Davovcem, so prišli iz Šentvida nad Ljubljano. Tam se je v nekdanjih škofijskih zavodih že prve dni avgusta 1942 zbralo okrog 80 nemških žandarjev in policistov iz različnih postaj in enot na Gorenjskem in več kot 20 domačinov iz zgornje doline Kokre, nekaj pa jih je bilo tudi iz Štajerske. Domačine so kmalu po požigu Spodnje Kokre poklicali od doma in jih odpeljali v Šentvid. Tam so jih urili in usposabljali za raztrgance, da bi jih ob prvi priložnosti

uspešno uporabili v boju s partizani. Dan pred napadom nad Davovcem so jim dali orožje in dejali, da bodo zjutraj odšli na Krvavec loviti partizane, tako da bodo nastopali kot »partizani« in ker poznajo teren, bodo partizane najlažje presenetili. Skoraj vsi, tudi nemški žandarji in policisti, so bili oblečeni v civilne obleke, nekateri pa so imeli tudi kape s peterokrako zvezdo. 13. avgusta 1942, še pred tretjo uro zjutraj, so se s tremi vojaškimi avtobusi odpeljali v Spodnjo Kokro in malo pred požgano Jurjevo gostilno izstopili. Celotna skupina okrog 100 mož je še pred dnevom odšla na sedlo nad Davovčevo kmetijo, od tam pa k lovski koči. Zasedli so položaje severno nad jaso in potjo, ki pelje s sedla nad Davovcem proti Ambrožu, položaje okrog kočice ter nad stezo od kočice nazaj proti sedlu in Ambrožu. Tu so pričakali partizane in ko so ti prihajali, so jih napadli kot je opisano. Ker pa so v napadu porabili skoraj vse naboje in bombe, partizanov pa je bilo več kot so pričakovali, so od kraja napada odšli naravnost navzdol do Davovca, od tam pa v dolino in nazaj v Šentvid.

Takšno sestavo in nastop raztrgancev nad Davovcem potrjuje tudi pismo nemškega komandanta varnostne policije in varnostne službe za Gorenjsko kranjskemu deželnemu svetniku z dne 22. avgusta 1942, ki med drugimi navaja: »7. avgusta 1942 smo prvič uporabili protibando na območju Krvavca, kjer se je spopadla z neko večjo bando in s posebnim uspehom končala akcijo. Poleg članov varnostne in zaščitne policije smo uporabili tudi 28 Slovencev, ki so se ali kot vodiči ali tudi v samih bojih v celoti obnesli. Za proti uslugo smo jim obljubili tudi to, da jim bomo pred drugimi dali nemško državljanstvo na preklic ...« (* Pri datumu v tem pismu gre najbrž za pomoto, saj vsi drugi podatki govore, da je bil napad nad Davovcem 13. avgusta. Možna pa je, da so raztrgance 7. avgusta šele zbrali oz. ustanovili njihovo enoto in da je datum vzet iz dneva ustanovitve).

Torej je šlo v primeru napada nad Davovcem za prvi nastop raztrgancev v okolici Kranja, glede na število in organiziranost pa celo za prvi nastop na Gorenjskem sploh. Upoštevajoč vsa doslej znana dejstva in okoliščine lahko trdimo, da je bila javka pri lovski koči, kjer so borci Krvavške čete že dalj časa vsako jutro čakali partizane, izdana in da so raztrganci iz Šentvida prišli nad Davovec z jasnim ciljem. Izdajstvo so očitno zakrivali ubežniki iz Krvavške čete, ki so vedeli za javko pri koči in so nekateri nekaj dni prej, drugi pa celo zadnji dan pred napadom pobegnili iz čete in se prijavili. Iz opisa posledic napada nad Davovcem bo razvidno, da Nemci do 13. avgusta 1942 niso vedeli za prihod dela 2. grupe odredov na Krvavec.

4.5.2 NAPAD NAD DAVOVCEM JE POVZROČIL NOVE NAPADE IN ŽRTVE NA KRVAVCU

Kot je bilo že rečeno, je dan ali dva po napadu nad Davovcem prišla nazaj nad Davovec skupina nemških policistov z nalogo, da tam padlim partizanom pobere orožje in dokumente. Na te policiste je, ko so šli proti Davovcu, Na pečeh naletel

borec 2. grupe odredov, ki je prihajal navzdol iz nasprotne smeri. Policisti so ga presenetili in napadli. Obležal je mrtev nekaj deset metrov pod potjo, kjer so ga domačini Štefanje gore pozneje tudi pokopali.

Borci 2. grupe odredov, ki se ob nenadnem napadu skrivnih sovražnih zased nad Davovcem in nepoznavanju drugih okoliščin niso mogli uspešno upirati, so se umikali v treh skupinah. Bili so tudi brez vodnikov, poznavalcev Krvavca. Dve skupini (Stanetova in Tomaževa) sta se najprej umikali v smer, od koder so prišli, nato pa se sešli nekaj sto metrov nižje med Davovcem in Štefanjo goro. Od tam sta se umaknili še nižje na rob južno spodaj od Štefanje gore, za tem pa nadaljevali pot na Jezerca. Tretja, Marokova, skupina se je umikala po napadu z dvema ranjencema navzdol po strmini, nato pa po južnem pobočju Krvavca navzgor proti Ambrožu. 13. avgusta v poznih popoldanskih urah so se ponovno zbrali na planšarski planini Jezerca ob tamkajšnji mlaki, od tam pa so se še pred nočjo premaknili naprej na Kriško planino pod Krvavec.

Naslednje jutro, 14. avgusta 1942, so se na severozahodnem pobočju Kržišč (k 1658) sešli s Krvavško četo, ki se je tja premaknila iz Blat že prejšnji dan, po napadu na njene kurirje in 2. grupo odredov nad Davovcem. Krvavška četa je to jutro prišla iz prehranjevalne akcije v bližini Cerkelj, od koder je prignala tri goveda. Srečanje borcev obeh enot je bilo nadvse veselo in prisrčno.

Borci 2. grupe odredov so se po hudih presenečenjih in izgubah, ki so jih doživeli nad Davovcem, izmučeni od večdnevne poti in brez hrane, končno vsaj za trenutek počutili v varnejšem in zanesljivejšem okolju. V skupnem taborišču so se borci odpočili, medtem pa so jim skuhali meso pripeljanih govedi za obed in pripravili suho hrano za na pot proti Štajerski. Čez dan so imeli sestanek predstavnikov obeh enot, na katerem so sklenili, da mora 2. grupa odredov čimprej naprej, da bodo pot s Krvavca nadaljevali po dolini Korošice v smeri Brusnikov, od tam pa čez dolino Kamniške Bistrice in po Dolškem grabnu na Veliko planino. Dogovorili so se tudi o spremstvu oz. vodnikih. Iz taborišča pod Kržiščami so nato še isti večer po hudih strminah skupaj odšli za Zavrati pod Košutno v dolino Korošice in naprej v smeri Brusnikov, to je proti Kamniški Bistrici. Na tej poti so se 15. avgusta zjutraj na Markovi ravni (zahodno od k 822) razšli. Krvavška četa je odšla nekoliko višje nad Blatami, kot je bila pred napadom nad Davovcem, 2. grupa odredov pa je z vodniki Krvavške čete odšla naprej po dolini Korošice do njenega izteka v dolino Kamniške Bistrice, nad Sp. Brusnike. Tam so nameravali počakati noč, nato pa pot nadaljevati čez reko Kamniške Bistrice (nasproti sedanje spodnje postaje žičnice na Veliko planino), med Kraljevim hribom in Kopiščem po Dolskem grabnu na Veliko planino. Ker pa se je pred nočjo v gozdarski koči na Sp. Brusnikih nastanila močnejša kolona Nemcev, ki je najbrž že zapirala dolino Kamniške Bistrice, po nameravani poti niso več mogli. Odšli so po desni strani (grebenu) Kamniške Bistrice naprej proti

njenemu toku, da bi jo prekoračili severneje. Toda v temni noči so zašli, zjutraj pa so se znašli nad Zg. Brusniki, le nekoliko severneje od Sp. Brusnikov.

Nad Zg. Brusniki sta se 16. avgusta dopoldne sestala tudi štaba 2. grupe odredov – komandant Franc Rozman - Stane, njegov namestnik Peter Stante - Skala, politkomisar Dušan Kveder-Tomaž in komandant Savinjskega odreda 2. grupe odredov Alojz Kolman - Marok in Koroškega odreda – komandant Tomaž Knavs - Matevž Kovač in politkomisar Ivan Bertoncej - Johan. Štab Kokrškega odreda je na razgovore prišel iz Žmavcarjev pod Skuto, kjer se je zadrževal že dlje časa.

Srečanje obeh štabov pa ni dolgo trajalo. Že okrog desetih dopoldne je stražar opazil Nemce, ki so se taborišču približevali iz jugozahodne smeri. Nanje je pričel streljati in s tem opozoril na nevarnost. Na položaje sta takoj pohitela ena četa in udarni vod. Z odločnim ognjem sta Nemce zaustavila, obenem pa drugima dvema četama omogočila, da sta se lahko umikali navzgor ob Kamniški Bistrici in nato na njeno levo stran. Po spopadu, v katerem so Nemci imeli več mrtvih in ranjenih, je prva skupina 2. grupe odredov pod vodstvom komandanta Franca Rozmana - Staneta in njegovega namestnika Petra Stanteta - Skale nadaljevala pot po dolini Bele proti Presedljaju in čez Konja, visoko v kamniških planinah, druga skupina pod vodstvom politkomisarja Dušana Kvedra - Tomaža pa je, potem ko je Nemce pognala v beg, odšla naravnost čez Kamniško Bistrico in po Dolskem grabnu na Veliko planino. Že čez dva dni sta se obe skupini na Kostanjski planini v Tuhinjski dolini, in sešli s 1. Kamniškim bataljonom Kokrškega odreda in nato skupno s kamniškimi partizani na območju med Kamnikom, Gornjim gradom in Vranskim izvedli vrsto vojaških in drugih akcij.

Prve dni septembra 1942 so borci 2. grupe odredov po več kot dvo mesečni dolgi poti, polni neprestanih bojev in nadčloveških naporov, končno dosegli svoj cilj. Prišli so na Štajersko, kjer so se združili spet z ostalimi borci 2. grupe odredov, ki so po preboju z Jelovice prišli na Štajersko po avstrijski strani, in štajerskimi partizani, se reorganizirali v Savinjski odred ter Pohorski in Kozjanski bataljon in tako postavili nove temelje za uspešnejše širjenje narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem. Po napadu nad Davovcem, kjer so Nemci odkrili prihod 2. grupe odredov pod Krvavec, so takoj pričeli pripravljati ofenzivo tudi na to območje. Toda to jim je uspelo šele potem, ko so preusmerili del svojih vojaških sil z Jelovice in Selške doline, kjer so že mesec dni vodili silovito ofenzivo proti 2. grupi odredov in enotam 1. gorenjske grupe odredov, ki so delovale na desni strani Save. 15. avgusta 1942 so pričeli zapirati dolino Kamniške Bistrice (Korošico) in Kokre. Na širše območje Krvavca med obema dolinama so poslali večje vojaške sile, med drugimi 18. policijski polk gorskih lovcev in več drugih policijskih enot. Del teh enot iz cerkljanske smeri je prišel že med mrakom 15. avgusta pod vrh Krvavca in tam tudi prenočil. Ker pa se je 2. grupa odredov že 16. avgusta dopoldne prebila čez Kamniško Bistrico, so v obroč dobili samo Krvavško četo, ki se je po ločitvi od 2.

grupe odredov 15. avgusta vrnila nad Blatami in ki za nemško ofenzivo še ni vedela. Nad Krvavško četo pa se sedaj niso spravili samo Nemci s svojimi vojaškimi silami, z njimi je sodelovala tudi skupina prvih organizatorjev bele garde na Gorenjskem. To so bili: veletrgovca brata Vitko in Lojze Mejač iz Komende, lastnik ribogojnice v Dragomlju Lojze Plemelj, njegov svak Rado Hribar iz gradu Strmol, živinozdravnik Franc Lipar iz Nasovč in drugi. To, kar v tej ofenzivi ni uspelo Nemcem, je z razdiralnim delom med borci čete, domačini in njihovimi svojci uspelo Mejačevi belogardistični skupini. Slednji so s svojim razdiralnim delom že pred napadom nad Davovcem iz čete speljali nekaj domačinov; med nemško ofenzivo so se nadejali še večjih uspehov.

Prva žrtev nemške ofenzive na Krvavec je 16. avgusta 1942 postal 70-letni vaščan Ambroža, kmet Peter Martinjak. Že nekoč prej so ga ob prihodu v vas Nemci hudo pretepli. Ko je tega dne domača dekla sporočila, da prihajajo v vas Nemci, je iz strahu pred njimi zbežal proti gozdu. Toda na njivi, tik pred gozdom, so ga smrtno zadeli.

17. avgusta so se Nemci vse bolj bližali tudi Krvavški četi. Ta se je zato že sredi dneva premaknila iznad Blat višje na Pokovše (vzhodno in jugovzhodno pobočje Kržišč), kjer pa so jo v popoldanskih urah nemški izvidniki vseeno odkrili. Nemci so pričeli opozarjati na partizane z raketami in so vse bolj zoževali obroč okrog Pokovš. Tu se je v veliki živčni napetosti, saj je že ves dan vsepovprek pokalo, sredi popoldneva ustrelil borec Janez Martinjak z Ambroža, lovski čuvaj, ki je v noči iz 2. na 3. februar 1942 v največjem snegu prišel na Jezerca in obvestil kokrško četo, da se je pravočasno umaknila pred nemškim napadom. Da bi se umaknili pred vedno večjo nemško nevarnostjo, so se zvečer, v temi, odločili za preboj v smeri Kokre po gozdnatem pobočju med Ambrožem in planšarsko planino Jezerca. Toda na poti v tej smeri so v poznih večernih urah v nižinskem predelu na Pokovšah padli v podkev nemških zased. V silovitem ognju poti naprej ni bilo, obležala sta Peter Slatnar z Ambroža in Ciril Kepic-Robinzon iz Podrečja pri Domžalah, ki je prišel v četo junija iz Kamniškega bataljona. Ker preboj in večji odpor nista bila mogoča, so se borci umikali nazaj na vzhodno stran Kržišč, kjer pa jih je naslednje jutro ostalo le malo. Večina se jih je umaknila naprej v smeri Bistričice, Sidraža in Tunjic. Ta večer, še pred napadom na četo, so na Slatnarjevem dvorišču pri Ambrožu ujeli tudi domačina Franca Martinjaka, ki je še z enim borcem šel poizvedovat o sovražniku; drugemu članu četne patrolje je uspelo pobegniti.

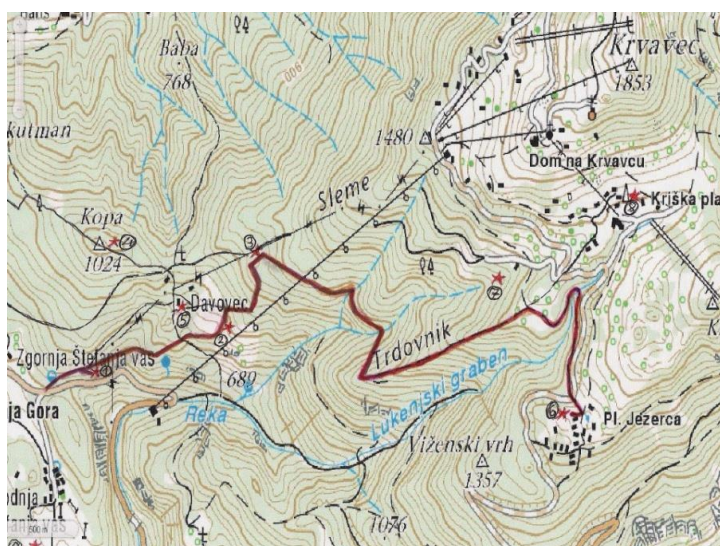
18. avgusta so pričeli Nemci podrobneje pretresati najprej vzhodno pobočje Kržišč in Jezerc, to je območje Pokovš, nato pa še zahodno stran. V okolici Pokovš in drugod so ob pretresu terena zajeli osem borcev Krvavške čete, borec Ivan Bodlaj iz Županjih njiv nad Stahovico pa se je dopoldne tega dne raje sam ustrelil, kakor da bi prišel živ Nemcem v roke.

Tega dne, 18. avgusta, sta se v hribu nad kmetijo Viženčana nad Ambrožem zadrževala dva borca 2. grupe odredov, ki sta ostala tu od napada nad Davovcem 13. avgusta. Eden od njiju je bil nad Davovcem hudo ranjen, drugega, Eda Hedla iz Zaloga pri Ljubljani, pa je vodstvo grupe določilo za njegovega spremljevalca. Ko so Nemci tega dne preiskovali tudi zahodno stran Jezerc oz. Ambroža v smeri Davovca, sta jih zaslišala. Bila sta prepričana, da sta izdana. Da ne bi prišla živa Nemcem v roke, sta si z bombami sama vzela življenje.

20. avgusta sta iz štaba Kokrškega odreda nad Kamniško Bistrico čez Kokrsko sedlo potovala odredni zdravnik dr. Milan Cunder - Miha iz Ljubljane in odredni kurir Ignac Močnik - Miki iz Dupelj pri Trziču v 2. bataljon Kokrškega odreda za Storžič. Ko sta se zvečer v bližini Rekarja v Zg. Kokri bližala manjšemu lesenemu mostičku čez Kokro, sta padla v nemško zasedo obroča, ki je med ofenzivo na širšem območju Krvavca zapiral dolino Kokre. Pri tem je padel kurir Ignac Močnik-Miki, zdravnika dr. Milana Cundra-Miho pa je krogla le oplazila po glavi in se je rešil.

Med nemško ofenzivo na širšem območju Krvavca med Kokro in Kamniško Bistrico, ki je trajala od 15. do 21. avgusta 1942, je padlo sedem borcev in kmet Peter Martinjak, ki so ga Nemci ustrelili kot civilista. V istem času so ujeli devet borcev Krvavške čete. To pove tudi nemško poročilo z dne 22. avgusta 1942, ki navaja, da so v tej veliki akciji, kakor jo sami imenujejo, ubili osem partizanov. Za partizana so šteli tudi civilista Petra Martinjaka; borca, ki je padel Na pečeh, pa niso ubile enote, ki so sodelovale v ofenzivi, zato tu ni štet.

Tako je med ofenzivo, ki jo je neposredno sprožil napad nad Davovcem, z borcem vred, ki je padel Na pečeh dan ali dva po tem napadu, padlo osem borcev, pet iz Krvavške čete oz. Kokrškega odreda in trije iz 2. grupe odredov ter en civilist.

Slika 13: Partizanska pot spominskega parka
(Vir: Brglez, 1980)

4.5. RAZBITJE KRVAVŠKE ČETE – DELO PRVIH ORGANIZATORJEV BELE GARDE

Nemcem kljub velikim vojaškim silam v sedemdnevni neprestani ofenzivi ni uspelo uničiti krvavške čete. Uničiti je niso mogli niti potem, ko so jo stisnili v obroč in dva dni zapored napadali v okolici Pokovš in drugod pod Krvavcem, saj se je večina borcev izvlekla tudi iz te pasti. Toda kljub temu je bila večina teh borcev za partizane izgubljena. Nasedli so razdiralni in izdajalski dejavnosti Mejačeve belogardistične skupine, ki je že pred ofenzivo pripravljala načrt, kako bi domačine s krvavškega območja spravila stran od partizanov in tako na tem območju zatrla partizanski upor. Zavesti so se pustili besedam nekdanjih mogočnejšev in veljakov, da je boj proti okupatorju brezupen in da je zato življenje in nečloveško trpljenje po gozdovih nesmiselno. Strašili so jih, da se bo okupator maščeval, če bodo ostali v partizanih, in sicer nad njihovimi svojci in jih izgnal z domačij. Pri tem so še posebej izkoristili številne izselitve domačinov v vaseh v okolici Stahovice, ki so jih Nemci izvajali prav na začetku krvavške ofenzive. Poleg tega so jim zagotavljali, da jamčijo za njihovo varnost pred Nemci, če se vrnejo iz gozdov, da bodo zopet lahko živeli v miru itd. In zadnje naročilo je bilo: »Pridite k Mejaču v Komendo in ne v nemško postojanko«. Tako se je v naslednjih dneh tudi zgodilo. Na Mejačevem dvorišču v Komendi se je zbralo mnogo domačinov, ki so nasedli obljubam belogardističnih organizatorjev. S seboj so morali prinesiti zapirače v gozdu odvrženih partizanskih pušk kot dokaz, da so se odločili zapustiti partizanske vrste.

Tako so nekdanji protiljudski oblastniki stare Jugoslavije tudi v najsodobnejših dneh našega ljudstva pokazali svoj pravi obraz. V bojazni pred zmago delovnega ljudstva so se povezali z okupatorjem in stopili na pot narodnega izdajstva. Tako so se ti prvi organizatorji bele garde na Gorenjskem že poleti 1942 kar v dveh smereh podali proti partizanom med Tržičem in Kamnikom. Vodil jih je nekdanji klerikalni poslanec, politikant ter Korošček sodelavec Janez Brodar iz Hrastja pri Kranju. Brodarjev sodelavec, kranjski živinozdravnik dr. Vinko Bedenk, se je usmeril na 1. in 3. četo 2. bataljona Kokrškega odreda pod Storžičem, Mejačeva skupina pa na 2. Krvavško četo tega bataljona. Bedenk je pod Storžičem nagovarjal znanega prvoborca in komandirja čete Janeza Perka, da bi zapustil partizane in potegnil s seboj še vrsto drugih borcev, nato pa bi pri njih postal vodja vojaških belogardističnih oddelkov, ki so jih nameravali ustanoviti za boj proti partizanom. Toda uštel se je in bil za izdajalsko nakano kaznovan po partizanskem zakonu. Enaka kazen je doletela tudi nekatere druge organizatorje, doleteti bi morala tudi glavnega vodjo Janeza Brodarja, vendar je ta jeseni 1942 pobegnil na Dunaj. Od tam se je leta 1944 na snubljenje osrednjega slovenskega belogardističnega vodstva iz Ljubljane vrnil na Gorenjsko in postal predsednik novega vodstva bele garde za Gorenjsko, ob koncu vojne pa je ponovno pobegnil v tujino. Uspeh je dosegla le Mejačeva skupina na krvavškem območju, vendar je tudi člane te skupine že po enem letu doletela pravična kazen za te in nove zločine.

Avgustovski dnevi 1942 pod Krvavcem so najbolj tragičen dogodek v vsej 4-letni narodnoosvobodilni vojni na območju Krvavca, med dolinama Kokre in Kamniške Bistrice. Davek je bil res velik. Od 13. do 20. avgusta 1942 je padlo skupno 24 borcev, 16 iz 2. grupe odredov in osem iz Krvavške čete oz. Kokrškega odreda in en civilist. Ujetih je bilo 14 borcev, in sicer 12 iz Krvavške čete in dva iz 2. grupe odredov. Domači izdajalci, sodelavci okupatorja in prvi organizatorji bele garde na Gorenjskem, so uničili veliko življenj zavednih in junaških borcev domačinov in borcev 2. grupe odredov, ki so na dolgi poti neprestanih bojov in nadčloveških naporov z Dolenjske na Štajersko za vedno omahnili na sončnih pobočjih Krvavca. Krvavška četa je bila končno razbita. Od 74 borcev, kolikor je četa štela v začetku avgusta 1942, jih je devet padlo, 12 je bilo ujetih, 47 jih je četo zapustilo – pet že pred napadom nad Davovcem. V drugih enotah Kokrškega odreda je ostalo le šest borcev.

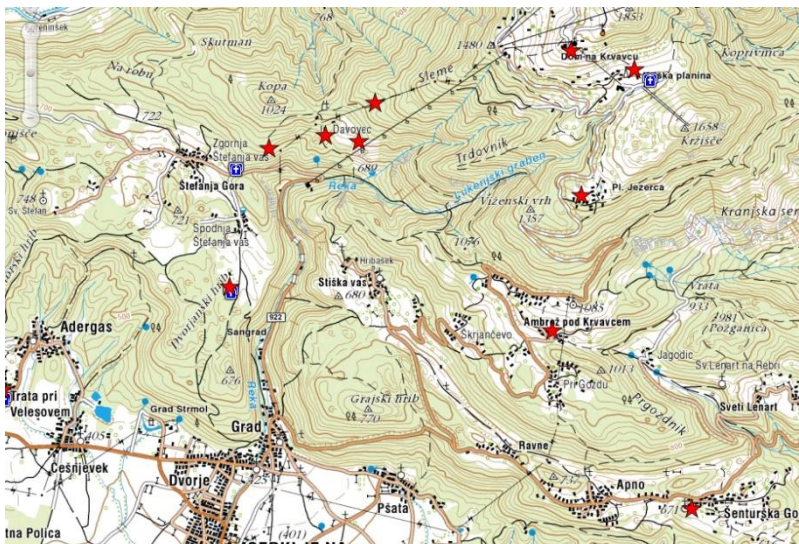
Toda pod Krvavcem je oborožen narodnoosvobodilni boj že v naslednjem letu zopet vzplamtel. V ta boj so se ponovno vključili tudi številni borci, ki so avgusta 1942 zapeljani odvrkli partizansko puško; sedem od njih je pozneje dalo tudi svoje življenje.

Pod Krvavcem so se partizani ponovno pojavili že v naslednjem letu. To so bili najprej borci Gorenjskega odreda, ki so od januarja 1943 delovali tudi na območju ukinjenega Kokrškega odreda, poleg njih pa tudi borci drugih enot. Čeprav se ti v večjih enotah pod Krvavcem niso več stalno zadrževali tako kot prejšnje leto Krvavška četa, so vendar na to območje prihajali večinoma za krajši ali daljši čas, zaustavljali pa so se tudi na potovanjih med kranjskim in kamniškim območjem.

V začetku leta 1943 so se pod Krvavcem zadrževali preostali borci 2. bataljona ukinjenega Kokrškega odreda, sedaj organizirani v kokrški četi Gorenjskega odreda, v poletju 1943 borci V. kokrškega bataljona Gorenjskega odreda, v letu 1944 borci 2. bataljona in nekaterih drugih enot Gorenjskega odreda, od avgusta 1944 naprej pa zopet borci obnovljenega Kokrškega odreda. Vmes sta se v prvi polovici 1944 pod Krvavcem zadrževala tudi 1. bataljon Gorenjskega odreda in dvakrat 1. bataljon Prešernove brigade. Prišla sta z desne strani Save, izvedla več akcij, predvsem sta v ravninskih vaseh med Kranjem in Kamnikom pomagala pri mobilizaciji novih borcev. Prve dni oktobra 1944 je iz Štajerske pod Krvavec prišla tudi Šlandrova brigada, ki je napadla domobranski postojanki v Cerkljah in Lahovčah, žandarmerijsko postojanko na Zg. Brniku, v Zalogu pa uničila večino vodstva Gorenjskega in Dolenjskega četniškega odreda, ki sta v sodelovanju z gorenjskimi domobranci in gestapom dan prej prišla na to območje; po tem učinkovitem partizanskem napadu pa sta odstopila od namer na Gorenjskem in jo popihala nazaj v Polhograjske Dolomite (Brglez, 1980).

4.6 GORSKA OBELEŽJA NA OBMOČJU KRVAVCA

Spodnja slika prikazuje posamezna obeležja posvečenim padlim borcem, tako znanim kot neznanim na širšem območju Krvavca, kjer je deloval Kokrški odred.

Slika 14: Gorska grobišča
(Vir: www.geopedia.si)

SPOMINSKO OBELEŽJE PADLIM BORCEM

Lokacija: Kriška Planina – Krvavec

Nastanek: 70. leta, posvečen vsem žrtvam na Krvavcu

Besedilo: Za svobodo padlim partizanom na Krvavcu, domačinom ter prijateljem teh gora.

*Slika 15: Spominsko obeležje padlim borcem
(Vir: lasten)*

SPOMINSKA PLOŠČA II. GRUPI ODREDOV

Lokacija: Planinski dom – Krvavec

Odkritje: 8. december, 1952

Besedilo: V spomin na slavne dni, borbe II. Grupe odredov v letu 1942, Zveza borcev NOV Cerklje.

*Slika 16: Spominska plošča II. grupe odredov
(Vir: lasten)*

PLANINA JEZERCA POD KRVAVCEM

Lokacija: Planina Jezerca – Krvavec

Besedilo: Na pohodu II. grupe odredov z Dolenjske na Štajersko je 13. avgusta 1942 nad Davovcem v boju z nemškimi policisti in raztrganci padlo 16 borcev te enote in Kokrškega odreda do 20. avgusta 1942 pa v okolici Jezerc in drugod pod Krvavcem 8 borcev obeh enot.

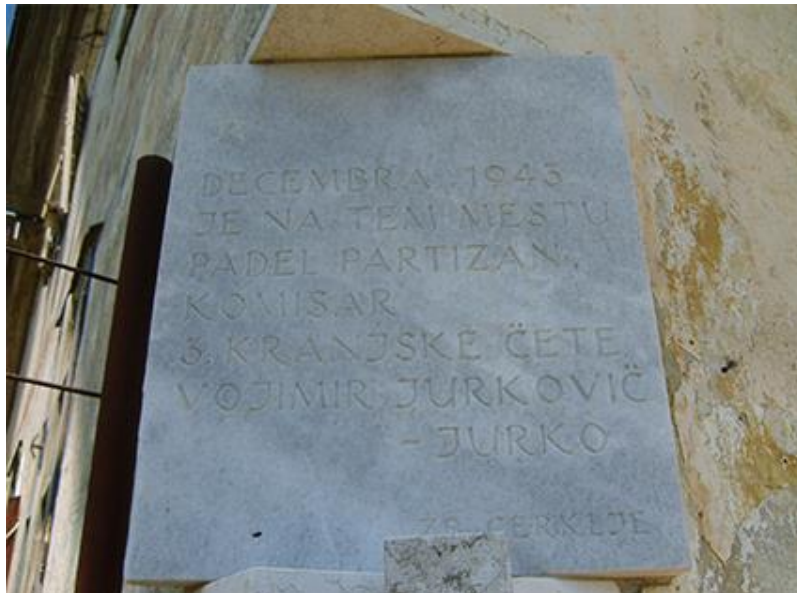
*Slika 17: Planina Jezerca pod Krvavcem
(Vir: lasten)*

SPOMINSKA PLOŠČA POSVEČENA FRICU-JURKOVIČU – JURKU

Lokacija: Sveti Ambrož pod Krvavcem

Odkritje: 23. maj, 1965

Besedilo: Decembra 1943 je na tem mestu padel partizan komisar 3. Kranjske čete Vojimir Jurkovič – Jurko ZB Cerklje.

*Slika 18: Spominska plošča, posvečena Jurku
(Vir: lasten)*

GROBIŠČE BREZOVICA NAD DAVOVCEM

Lokacija: Planinska pot na relaciji spodnje postaje gondolske žičnice in Krvavcem na višini 1080 m

Odkritje: Leta 1980

Opis: Spomenik je posvečen borcem 2. grupe odredov in Krvavške čete, ki so padli v zasedo okupatorja in domačih izdajalcev. 13.8.1942 je padlo nad Davovcem v spopadu z nemškimi policisti in raztrganci 16 borcev. Od tega 13 iz 2. grupe odredov in trije borci iz krvavške čete oz. Kokrškega odreda. Borce, padle nad Davovcem so pokopali domačini iz Štefanje gore v skupno grobišče, katere so po vojni prekopali.

Besedilo: Tu počivajo borci 2. grupe odredov in Kokrškega odreda, padli 13. avgusta 1942 Jože Grilc 1921 Ambrož pod Krvavcem – prekopan, Ciril Hočevnar 1915 Potok pri Muljavi, Janez Koselj 1921 Bodešče. Ivan Kovač 1920 Tržišče na Dol. Ivan Rojšek 1923 Slape pri Ljubljani. Anton Vrhovnik 1923 Laniše – prekopan. Vladimir Zajc 1910 Ljubljana-Polje – prekopan in trije neznani borci.

ZB NOV Cerklje

*Slika 19: Grobišče Brezovica nad Davovcem
(Vir: lasten)*

SPOMINSKI PARK TOVARIŠTVA DAVOVEC

Lokacija: Štefanja gora v smeri Krvavca

Odkritje: 2. oktober 1960

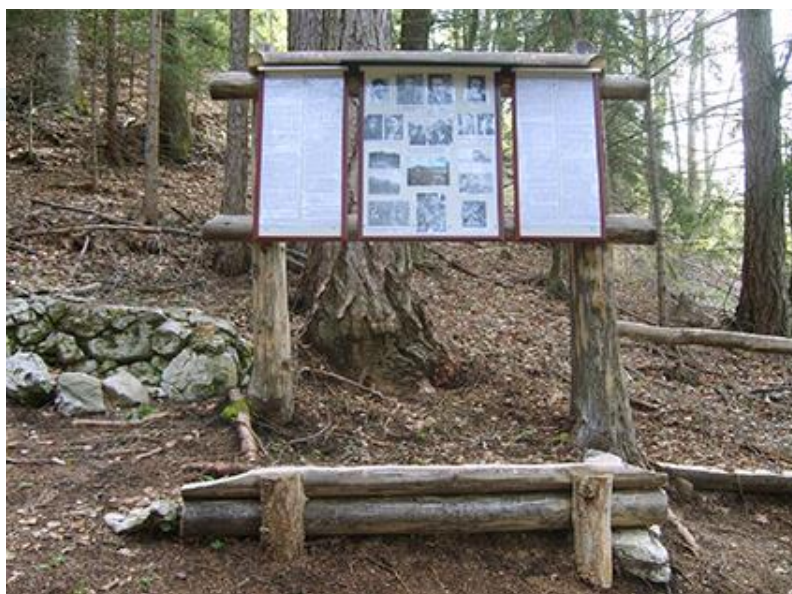
Opis: Ta spomeniški kompleks je bil zgrajen v zgodnjih šestdesetih letih, leta 2011 je bil temeljito obnovljen in dograjen od neformalne skupine PRIJATELJI SPOMINSKEGA PARKA posvečen je vsem žrtvam in dogodkom na terenu Davovca in gozdov pod Krvavcem. V parku je poleg treh spomenikov in kamnitih škarp še vpisna spominska knjiga, več klopi in miza narejena z debel, ter spominski pano v slikah in besedi narejeno iz gradiva in literature tega območja. Tako, da vsak obiskovalec, ki ga pot zanese semkaj, lahko postane in prebere marsikaj zanimivega iz obdobja druge svetovne vojne na tem območju.

Spominsko obeležje je postavil krajevni odbor ZB NOV Cerklje in ga odkril 2. oktobra 1960. Načrt za obeležje je napravil gradbeni tehnik Hinko Ciglič.

Spomenik je bil odkrit leta 1980 in je iz marmorja, obnovljen pa je bil leta 2011.

Besedilo: Na tem področju je padlo v borbi z okupatorjem ob prehodu II. Grupe odredov z Dolenjske na Štajersko 13. partizanov. Matere, žene in dekleta ne sprašujejo po grobovih svojih dragih, pokopali smo jih v gorah.

ZB NOV Cerklje

*Slika 20: Spominski park tovarištva Davovec
(Vir: lasten)*

POŽGANA DOMAČIJA DAVOVŠEK

Lokacija: Lesna deponija na Štefanji gori v smeri Krvavca

Odkritje: 19. april, 2014

Opis: Obeležje je pritrjeno na ostanek zidu te domačije. V spomin požgani domačiji, ki je nudila zatočišče borcem Kokrškega odreda in partizanom terencem. Odkritje plošče je bilo 19. 4. 2014 ob 70. obletnici požiga, naredil pa ga je SPT Davovec in KZD Triglav.

Besedilo: Do dne 17. 4. 1944 so tukaj živeli dobri ljudje, ki so nudili zatočišče partizanom, zato je bila domačija obsojena na požig od okupatorja.

SPT Davovec

KZD Triglav

*Slika 21: Požgana domačija Davovšek
(Vir: lasten)*

GROB BORCA DRUGE GRUPE ODREDOV, PADEL 14. AVGUSTA 1942

Lokacija: Na poti Štefanje gore proti Davovcu

Opis: Neznani partizan se je po napadu Nemcev in raztrgancev na Davovcu izgubil od glavnine enote in taval po gozdu, naslednji dan so ga 1 km nižje ujeli Nemci in ubili. Pokopali so ga domačini iz Štefanje gore.

Besedilo: Grob borca druge grupe odredov, padel 14. 8. 1942.

*Slika 22: Grob borca druge grupe odredov
(Vir: lasten)*

GROB FRANCA DOBOVŠKA

Lokacija: Pokopališče na Šenturški gori

Besedilo: Franc Dobovšek 16. 2. 1916–3. 10. 1944 Sidraž, borec Kokrškega odreda
Mihael Dobovšek 1. 9. 1922–18. 8. 1942 Sidraž, borec Kokrškega odreda, kraj
njegovega groba ni poznan.

*Slika 23: Grob Franca Dobovška
(Vir: lasten)*

SPOMINSKO OBELEŽJE MIROSLAVU ŠNAJDERJU

Lokacija: Ob poti od Štefanje gore proti Kozjemu bregu

Odkritje: 4. oktober 1959

Opis: Spomenik postavljen v spomin padlemu borcu Miroslavu Šnajdru, ki je bil po rodu Čeh in njegovi sorodniki s Češke so še pred nekaj leti prihajali na obeležje prižigati svečo.

Napis na spomeniku je bil obnovljen leta 2011.

Spominsko obeležje je postavil krajevni odbor ZB NOV Cerklje in ga odkril 4. oktobra 1959.

Besedilo: Za svobodo je padel kot borec NOV Šnajder Miroslav 29. 1. 1916–5. 4. 1944.

Slika 24: Spominsko obeležje Miroslavu Šnajderju

(Vir: lasten)

5 ZAKLJUČEK

Ne samo prva svetovna vojna, tudi druga svetovna vojna je Slovenijo zelo močno prizadela. Partizani so v času druge svetovne vojne utrpeli največje vojaške izgube, saj je bilo ubitih okoli 27.000 pripadnikov NOB:

- 1032 jih je umrlo v taboriščih,
- 830 je bilo postreljenih kot talci,
- 133 jih je umrlo zaradi mučenj v zaporih,
- 433 jih je usmrtila partizanska vojska (zaradi dezerterstva) in
- 862 jih je bilo razglašanih za pogrešane.

Začeti je bilo potrebno od začetka.

Obnova in razvoj industrij ter gradnja cestne infrastrukture je potekala s pomočjo prostovoljnega dela. Mnogo mladih je odhajalo delat v mladinske delovne brigade, ki so veliko doprinesle k obnovi poškodovanih objektov. Zaradi pomanjkanja hrane je prišlo do obveznega odkupa; kmetje so izmenjavali svoje pridelke za obleko in industrijske izdelke. Slovenija pa je kljub mnogim težavam ostala najbolj razvita republika.

Pri zaključku diplomske naloge sem ugotovil in potrdil, da so partizani na Gorenjskem uspešno izpeljali akcijo proti okupatorju in so lahko zaradi tega dober primer junaštva.

Okupatorju namreč ni uspelo:

- ponemčiti dežele,
- izpeljati načrtov izseljevanja prebivalstva Gorenjske,
- priključiti Gorenjske k Tretjemu rajhu.

Težke razmere, strme planine in gore, razčlenjenost zemljišč, višin in dolin, obilica mraza in snega, prekinjene povezave in poti so dodatni dejavniki za junaštvo.

Pri samem iskanju grobišč na območju Krvavca sem dejansko pravzaprav videl in se tudi sam podal na pot, po kateri so pred več desetletji hodili partizani in se borili za našo domovino, našo prihodnost. Občutki so bili lepi, obenem žalostni ob prebiranju žrtev. Teren, ki sem ga obhodil, je dejansko takšen kot sem ga opisal; njegovo pobočje je strmo in skalnato. Partizani so po takem terenu hodili v mrazu, snegu in z opremo v roki, s tem dejstvom pa lahko samo potrdim tezo, da so junaki, heroji, ne samo zame, temveč za celotno domovino.

LITERATURA IN VIRI

Knjige:

- Čepič, Z., Guštin, D. in Ivanič, M. (2005). *Podobe iz življenja v drugi svetovni vojni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ferlež, I. (1972). *Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941–1942*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Holynski, N. (1978). *Zveze med narodnoosvobodilno borbo na Gorenjskem*. Kranj: Gorenjski muzej.
- Jan, I. (1980). *Narodnoosvobodilni boj pod Krvavcem: Kokrški odred 1*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Jan, I. (1980). *Narodnoosvobodilni boj pod Krvavcem: Kokrški odred 2*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Jan, I. (1980). *Narodnoosvobodilni boj pod Krvavcem: Kokrški odred 3*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Kladnik, T. (2006). *Slovenska partizanska in domobranska vojska: od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne*. Ljubljana: Defensor.
- Klanjšček, Z., Ferenc, J. in Ferlež, I. (1976). *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem: 1941–1945*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Martinčič, V. (1990). *Slovenski partizan: Orožje, obleka in oprema slovenskih partizanov*. Ljubljana: Muzej ljudske revolucije Slovenije.
- Brglez, F. (1980). *Krvavec 1942*. ČZDO Komunist, TOZD Komunist Ljubljana: Kočevski tisk.

Spletne strani:

- Geopedia

Partizanski spomeniki. Pridobljeno 11. 1. 2015 z naslova <http://www.geopedia.si/>.